

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Vliv vzdělávacího prostředí na kriminalitu

Vypracoval: **Aneta Kameníková**
Vedoucí práce: **PhDr. Olga Vaněčková**
České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 26. 6. 2015

.....
Kameníková Aneta

Anotace

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda jde zasáhnout do problematiky edukace v kontextu kriminality tak, aby byla přínosným faktorem pro vzdělávání. Syntézou získaných informací poukázat na možnosti preventivních opatření, která by mohla snížit trestné činy u dětí ze specifického prostředí.

Bakalářská práce analyzuje různé speciální a dysfunkční přirozené prostředí jedince v raném věku a dále pak data trestných činů jedinců, na které působily specifické edukační vlivy.

Annotation

The aim of the bachelor thesis is to investigate, whether it is possible to intervene into education problematic in terms of criminality, in a way, that would be a beneficial factor for education. Synthesis of gathered information showed possibilities of preventive actions which could reduce criminality of children from specific environment.

The bachelor thesis analyzes the range of special and dysfunctional natural environment in early age of the individual along with the data of criminal offenses which are being influenced by special educational effects.

Klíčová slova

Kriminalita, mládež, dítě, vzdělávací prostředí, výchova.

Keywords

Criminality, teenagers, child, learning environment, education.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat paní Olze Vaněčkové PhDr. za odborné vedení celé práce, přínosné konzultace a věcné připomínky a rady.

Mé poděkování také patří děvčatům, vychovatelům a učitelům ve výchovném ústavu a střední škole, kteří se mnou spolupracovali.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. KRIMINALITA.....	8
1.1 DRUHY KRIMINALITY	8
1.1.1 <i>Majetková kriminalita</i>	9
1.1.2 <i>Násilná kriminalita</i>	9
1.1.3 <i>Mravnostní kriminalita</i>	10
1.1.4 <i>Organizovaná kriminalita</i>	10
1.1.5 <i>Návykové látky a kriminalita</i>	11
2. KRIMINALITA MLÁDEŽE.....	11
2.1 MLÁDEŽ, MLADISTVÍ, DÍTĚ	12
2.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KRIMINALITU MLÁDEŽE	13
2.2.1 <i>Vnitřní faktory</i>	14
2.2.2 <i>Vnější faktory</i>	15
2.3 PREVENCE KRIMINALITY MLÁDEŽE	17
2.3.1 <i>Primární prevence</i>	19
2.3.2 <i>Sekundární prevence</i>	19
2.3.3 <i>Terciární prevence</i>	20
2.3.4 <i>Sociální prevence</i>	20
2.3.5 <i>Situační prevence</i>	21
2.3.6 <i>Viktimní prevence</i>	21
3. VZDĚLÁVACÍ PROSTŘEDÍ	22
3.1 RODINA.....	23
3.1.1 <i>Úplná rodina</i>	25
3.1.2 <i>Neúplná rodina</i>	28
3.2 ŠKOLA.....	32
3.2.1 <i>Problémové chování u dětí</i>	34
3.3 VRSTEVNÍCI	36

3.4 MÉDIA	37
PRAKTICKÁ ČÁST	40
4. VÝZKUMNÁ ČÁST	40
4.1 CÍL VÝZKUMU	40
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
4.3 METODY ZÍSKÁVÁNÍ A ZPRACOVÁNÍ DAT	41
4.4 CHARAKTERISTIKA PROSTŘEDÍ VÝZKUMU	41
4.4.1 <i>Charakteristika výchovného ústavu</i>	42
4.4.2 <i>Charakteristika střední školy</i>	44
4.5 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	45
4.6 ZÁVĚR VÝZKUMU	58
4.7 DOPORUČENÍ PREVENCE	61
ZÁVĚR	63
POUŽITÁ LITERATURA	64
SEZNAM TABULEK	66
SEZNAM PŘÍLOH	67

ÚVOD

Problematika kriminality mládeže je velmi častým tématem dnešní společnosti. Denně jsme informováni o stále se objevujících případech trestné činnosti, které se dopustili jedinci velmi nízkého věku. Převládá trestná činnost majetková, bohužel se objevuje i násilná trestná činnost.

Dnešní moderní společnost klade na rodinu i školu vysoké nároky a požadavky. Základy tradičního modelu rodiny jsou narušeny. Pro rodiče je stále těžší rodinu finančně zabezpečit. Časová náročnost zaměstnání se neustále zvyšuje a prostor pro rodinný život je stále menší, mnohdy chybí pomoc ze strany prarodičů či jejich existence vůbec. Rodiny se často musejí potýkat s řadou nejrůznějších problémů a některé z nich nejsou schopné samy řešit. Jestliže se rodina se vzniklou problémovou situací nedokáže vypořádat, může se stát, že přestane plnit jednu či více ze svých funkcí. Děti na nefungující rodinné prostředí reagují různě, často si vytvářejí obranné mechanismy a to způsobem, který je pro ně dosažitelný, mnohokrát nevědomě opakují vzorce chování, se kterými se setkaly ve své nefunkční rodině. To vše u dětí může zapříčinit vznik poruch chování.

Cílem mé práce je zjistit, které vzdělávací prostředí je nejrizikovější a také to, jakým způsobem a do jaké míry ovlivňuje budoucí delikventy. Dítě prochází od narození socializací, kterou ovlivňují různé faktory, jako je rodina, škola, vrstevníci nebo média. Každý z těchto faktorů má vliv na utváření osobnosti a postoje jedince. Výzkumný problém je zaměřen především na odhalení nežádoucího postoje rodičů a rizikového rodinného prostředí. Dále také zjištění, do jaké míry mají vliv i ostatní sledované faktory, kterými jsou školní prostředí a učitelé, kamarádi a vliv internetu či televize.

Na základě získaných informací se chci zaměřit na návrh preventivních opatření, která by mohla pomoci k vytvoření kroků pro předcházení kriminálního jednání mládeže. Tato problematika je v současné době velmi závažným a probíraným tématem, převážně z důvodu vysokého nárůstu případů za posledních pár let.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Kriminalita

Pojem kriminalita pochází z latinského slova criminalis „zločinný“ a crimen „zločin“. Pod výrazem kriminalita si představíme souhrn činů uvedených v trestním zákoně, které se v konkrétní společnosti vyskytují a jsou obvykle popisovány dle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu. Jde o veškeré páchaní přestupků či trestných činů. Jedná se o činy a chování sankcionovatelné podle trestního zákona, a to jak zjevné, tak latentní. Kriminalita není pouze záležitostí dospělých, ale její součástí je i kriminalita mladistvých a dětí. Kriminalitu může ovlivňovat několik faktorů.

Kriminalita zjevná - jedná se o kriminalitu, jež vyšla najevo a byla odhalena policií a je evidována v oficiálních statistikách. Do těchto statistik se také započítávají trestné činy, kde pachatel zůstal neznámý. Zdroje, které poskytují data k vytváření těchto statistik, jsou oběti a pachatelé trestné činnosti, policie a soudy. Soudní statistiky týkající se kriminality mají jako základní jednotku pachatele trestné činnosti.

Kriminalita latentní - kriminalita latentní neboli kriminalita skrytá je taková, která nevyjde najevo a nestane se tak předmětem trestního zkoumání. Jedná se o činy proti zákonu, které nikdo neohlásil a které tak nejsou registrovány v oficiálních statistikách. Skrytou kriminalitu nelze zjistit a tak ji lze pouze odhadovat z anonymních nebo neanonymních průzkumů, které jsou prováděny mezi jejími potencionálními pachateli, oběťmi a svědky, zkoumáním výskytu trestné činnosti, o níž informují samotní pachatelé nebo viktimizačními výzkumy, kdy jsou respondenti dotazováni jako případné oběti trestných činů. Uvádí se, že latentní kriminalita dosahuje několikanásobku kriminality odhalené, tudíž je zřejmé, že zkreslení, ke kterému dochází, je značné. Hlavním důvodem je pravděpodobně stud a strach z reakce svého okolí převážně u znásilněných žen.

1.1 Druhy kriminality

Rozlišována bývá kriminalita obecná, do které patří především majetková trestná činnost, násilná a mravnostní trestná činnost a hospodářská trestná činnost, která

obsahuje především podvody a daňové úniky. Dále pak zvláště je posuzována kriminalita dětí a mládeže, trestná činnost páchaná na dětech a ohrožení veřejného činitele.

1.1.1 Majetková kriminalita

Majetková trestná činnost v posledních letech představuje převážnou část celkové kriminality. Lze tedy říci, že majetková trestná činnost do značné míry předurčuje celkový vývoj kriminality. Nejčastější formou jsou krádeže, podvody a zpronevěry. Pro majetkové trestné činy je typický útok proti cizímu majetku.

Majetkovou trestnou činností lze rozdělit do tří základních skupin. První skupina jsou trestné činy, které směřují k obohacení pachatele. Jsou to hlavně krádež, zpronevěra, podvod a lichva. Druhou skupinou jsou trestné činy, pro které je typické poškozování. Jsou to především trestné činy poškozování věřitele, porušování povinností při správě cizího majetku, poškozování cizí věci a zneužívání vlastnictví. Třetí skupinu představuje podílnictví, kde pachatel využívá trestné činnosti páchané jinou osobou.

Majetkovou kriminalitu je však nutné odlišit od hospodářské kriminality, protože majetková kriminalita směřuje proti majetku fyzických i právnických osob, ale hospodářská kriminalita směřuje proti hospodářskému řádu a jeho fungování.

1.1.2 Násilná kriminalita

Násilná kriminalita je považována za ukazatele míry úspěšnosti úsilí státu a společnosti o kontrolu kriminality. Vysoký výskyt násilné kriminality pak může vyvolávat v občanech pocit nejistoty v osobní bezpečnosti a negativně tak měnit kvalitu života jedince i společnosti. Násilnou kriminalitu lze nejlépe definovat jako útok na fyzickou a psychickou integritu člověka s pohnutkou použít fyzické násilí. Fyzické násilí může být motivováno například nepřátelstvím nebo může jít o instrumentální násilí, které slouží k dalšímu účelu, například ke zmocnění cizí věci při loupeži.

Násilná kriminalita obsahuje různé druhy kriminálního jednání jako je domácí násilí, pouliční kriminalita nebo brutální vraždy a násilné projevy organizované kriminality. Můžeme zde zařadit trestné činy proti republice, trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti, trestné činy proti životu a

zdraví, ale i například výtržnictví, únos, omezování osobní svobody, vydírání, šikanování a plno dalších.

1.1.3 **Mravnostní kriminalita**

Pohlavní pud je společným faktorem všech trestných činů mravnostní kriminality. Sexuální morálka a sociálně tolerované sexuální chování je velmi mnohotvárné a proměnlivé. Mravnostní kriminalitu tvoří zejména dvě skupiny trestných činů.

Jsou to trestné činy, jejichž jednání naplňují znaky sexuální kriminality. Podstatou tohoto je ukájení pohlavního pudu formami, které společnost netoleruje. Patří sem například znásilnění, pohlavní zneužívání, sexuální obtěžování, soulož mezi příbuznými nebo trestný čin ohrožování mravnosti. Sexuální trestné činy zasahují do svobody a důstojnosti člověka, a přestože pouze malá část sexuálních trestných činů vede k závažnějšímu fyzickému poranění, psychické poškození může mít dlouhodobé či trvalé následky. Oběť může trpět strachem, úzkostí, depresemi a jinými újmami, které vedou k problémům v intimních i ostatních mezilidských vztazích.

Druhou skupinou je kriminalita spojená s prostitucí. Prostituce samotná již není považována za trestnou činnost, avšak souvisí s ní trestné činy hrubě narušující občanské soužití, jako je kuplířství, trestné činy proti lidské důstojnosti, jako je obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku a trestné činy proti životu a zdraví, jako je ohrožování pohlavní nemocí.

1.1.4 **Organizovaná kriminalita**

Organizovaná kriminalita zahrnuje mnoho druhů trestných činů. Jedná se o soustavnou a plánovitou činnost, která je páchána hierarchicky strukturovanou skupinou osob, mezi kterými funguje dělba činnosti. Předpokládá spojení několika osob v různých formách trestné součinnosti (spolupachatelství, podílnictví) a jejich promyšlené programování a páchání opakovaných nebo trvajících trestných činů dlouhou dobu.

Důležitými prvky organizované kriminality jsou dělba činnosti, která představuje postupy usnadňující páchání trestné činnosti (průzkum terénu, opatřování nástrojů a zbraní apod.) a hierarchická struktura skupiny. Ta zajišťuje, že v organizaci existuje vztah nadřízenosti a podřízenosti.

Organizovaná kriminalita především usiluje o maximální zisk a tudíž tak vykazuje mnoho společných rysů s podnikatelskou činností. Je to zapříčiněno nedostatečně uspokojenu společenskou poptávkou po zboží nebo službách, které jsou zákonem zakázány nebo mezeny. Tím, že se neohlíží na žádné společenské normy, dosahuje vysokého zisku.

1.1.5 Návykové látky a kriminalita

Již od pradávna lidstvo provází jeho snaha nacházet látky, které vyvolávají pocity štěstí, blaha a zapomnění nebo látky, které zmírňují bolest a léčí různé neduhy. Užívání takovýchto látek ale většinou vede k návyku na ně a později k fyzické či psychické závislosti, která působí škody nejen svým uživatelům, ale i celé společnosti. V poslední době nejde pouze o závislost na látkách, ale i na procesu, který ústí ve workoholismus nebo v společensky mnohem škodlivější gambling. Dalším úskalím může být závislost na člověku, která se projevuje formou získávání jedinců a jejich majetku do nejrůznějších sekt a extrémistických skupin.¹

2. Kriminalita mládeže

Kriminalita mládeže je sociálně patologický jev, který má výrazný společenský dopad a spočívá v porušení společenských vztahů formou provinění. Mládež nerespektuje pravidla stanovená státem a jedná v rozporu s právem a trestním zákonem. Vůči mladistvým delikventům je společnost shovívavější s ohledem na jejich nevyzrálou, ale existují určité standarty, jejichž dodržování se od jedince očekává. Pokud tyto pravidla nejsou respektována, mohou být určitým způsobem trestána například veřejným míněním. Pouze část z nich lze však nalézt v trestním zákoně.² S přibývajícím brutalitou se stále častěji ozývá potřeba o celkové zpřísnění trestání mladistvých a snížení spodní věkové hranice trestnosti. Celá situace je ještě umocněna prostřednictvím médií, které případy zveřejní.³

¹ Novotný, O., Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7356-026-2.

² Tomášek, J. *Úvod do kriminologie*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-2472982-4.

³ Kruchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 2005, 546 s. ISBN 80-7179-813-4.

Kriminalita mládeže se velmi odlišuje od kriminality dospělých především latentní kriminalitou. Tato kriminalita také vyniká nedostatečnou plánovitostí, skutky nejsou dostatečně promyšlené a jsou páčány využitím nevhodných nástrojů na náhodných místech a s nedostatečným zakrytím stop. Objektem trestného činu se stávají předměty, které buď v dané chvíli potřebuje, nebo které se mu vzhledem k věku líbí. Dominuje touha být přijat do party, a tudíž je specifické, že pracují ve skupině. Jednání mládeže je spíše emocionální než racionální, což vyvolává neúměrné násilí, které se projevuje doprovodnými škodami a devastací věcí. Mimo partu jsou dalším silným ovlivňujícím faktorem návykové látky, které vynikají tím, že pod jejich vlivem roste agresivita a podporují nepřiměřené reakce.

Na vzniku kriminality mládeže se podílejí různé společenské změny probíhající v posledních několika desetiletích. Slábne sociální kontrola, která ovlivňuje ty sféry života, jež jsou dnes pokládány za soukromé. Především hovoříme o vlivu širší rodiny, sousedů, církve a vrchnosti. Rodina je dnes velmi křehkou institucí, protože je převážně zakládána kvůli emočnímu uspokojování dospělých. Mnoho dětí v současné době vyrůstá pouze s jedním rodičem, který na výchovu v některých případech nestačí. Některé děti nemají v biologických rodičích oporu vůbec a stávají se tak sociálními sirotky. Vyrůstají v ústavních zařízeních, kde se stávají obětmi deprivacních vlivů směřujících k sociálnímu selhání.⁴

2.1 Mládež, mladiství, dítě

Termín mládež považuje naše soudní instituce za nadřazený pojem pro dvě věkové skupiny. První skupinou jsou osoby mladší patnácti let a druhou zastupují mladiství, kteří dle platného zákoníku představují osoby ve věku patnáct až osmnáct let. Všeobecně je však tento výraz používám pro všechny osoby do dovršení osmnáctého roku života bez vymezení spodní hranice. V občanskoprávních normách se tato osoba nazývá nezletilou, a to za předpokladu, že zletilosti nenabyla dříve, což je podle platných právních norem České republiky možné pouze uzavřením manželství.

Pojem dítě je používán a vymezen v různých právních normách. Dítětem neboli osobou mladší patnáct let je charakterizována taková osoba, která není trestně

⁴ Matoušek, O. a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4.

odpovědná pro nedostatek věku. Pokud se dítě dopustí činu jinak trestného, lze mu na základě soudního řízení uložit patřičná opatření.

Mladiství je pojem, který trestní právo používá pro označení osob, které dovršily patnáctý rok (následují den po dovršení patnáctého roku, jsou trestně odpovědní za spáchaný trestný čin), ale zároveň nepřekročily hranici osmnácti let.⁵

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) říká, že není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí:

1. mládeží děti a mladiství,
2. dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku,
3. mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.⁶

2.2 Faktory ovlivňující kriminalitu mládeže

Příčiny a motivy, které vedou mládež k trestné činnosti a protispolečenskému chování, jsou velmi rozmanité. Existuje celá řada faktorů, které ovlivňují kriminalitu mladistvých. Tyto faktory lze rozlišit na vnitřní a vnější. Mezi vnitřní neboli endogenní faktory patří vrozené dispozice, jako je například temperament, poruchy osobnosti, mentální stav psychiky a případné genetické choroby. Mezi vnější neboli exogenní faktory se řadí působení okolního prostředí na jedince, do něhož můžeme zahrnout výchovu rodiny, vliv školy a vrstevníků, vliv médií a společnosti celkově.⁷ V současné době převládají teorie o vzájemném působení různých vnějších i vnitřních faktorů. Tyto teorie vycházejí z předpokladu, že člověk není pouze objektem vlivu sociálního prostředí, ale je subjektem složitých interakčních vztahů mezi ním a prostředím.

⁵ Kruchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4.

⁶ Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

⁷ Kruchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4.

2.2.1 Vnitřní faktory

Vnitřní vlivy jsou takové, které nelze ovlivnit a se kterými již přicházíme na svět. Tyto vlivy jsou zakotveny ve vrozených vlastnostech a dispozicích. Tudíž zde hlavní roli hraje dědičnost a konstituce.

Dědičnost

Dědičnost je jedním z hlavních faktorů, které mohou mít vliv na vznik delikventního chování. Lidské charakteristiky bohužel nejsou příliš zkoumány, protože naše společnost žije v představách, že každého jedince je možné ovlivnit či programovat. Současnými společenskými vědami je tak zakotvenost lidského chování stále nedocenená, i když prakticky všechny osobnostní vlastnosti a většina lidských postojů i zájmů jsou dědičné.

Delikvence je chování. Chování je podmíněno velice komplexně. Dědičnost je jedním z mnoha faktorů, které na ně mají vliv. Genetická dispozice může být odpovědná např. za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu. Tyto vlohy však samy o sobě nevedou k vytvoření delikventní party, která vyloupí obchod.⁸ Genetické vlohy pouze zvyšují pravděpodobnost, že na chování jedince budou mít vliv i jiní činitelé a prostředí, bez kterých by se delikventní jednání neuskutečnilo.

Studie dědičnosti jsou obvykle prováděny na dospělých jedincích, protože u mladistvých je to velmi obtížné, nejen kvůli vysoké míře skryté kriminality, ale také z důvodu toho, že určit hranici delikventního a nedelikventního jednání je velice obtížné. U mladistvých takovéto chování můžeme nejlépe zjistit prováděním anonymních průzkumů. Tyto šetření jsou efektivnější než ukazatelé vyskytující se v soudních a policejních statistikách.

Konstituce

Také některé konstituční faktory, jako je například hyperaktivita, vrozené osobnostní dispozice a příslušnost k pohlaví mohou být považovány za určité predispozice.

Syndrom hyperaktivity má za následek trvalý neklid a velké kolísání pozornosti. Děti trpící tímto syndromem jsou náladoví, impulzivní a neobratní. V pohybové aktivitě a řeči je patrný nedostatek koordinace a zábran. Tyto děti mají v dospělosti problémy většinou

⁸ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

s adaptací do společenského prostředí a impulzivita, agresivita, záchvaty vzteku a snížené sebehodnocení jsou typickými znaky. Studie uvádějí, že 16-30% hyperaktivních jedinců jsou přestupníky zákona, kteří vykonávají trest nebo jsou umístěny ve výchovné instituci.

Psychopatie je vrozená osobnostní dispozice, která má za následek opakované, stereotypní konflikty se sociálním prostředím a její nositel je přinejmenším považován za podivína. Disociální porucha osobnosti, emočně nestabilní porucha osobnosti, návykové a impulzivní poruchy (patologické hráčství, patologické kradení) a smíšená porucha osobnosti také mohou mít vtaž ke kriminálnímu jednání.

Příslušnost k pohlaví je dalším disponujícím konstitučním faktorem. Muži se podle statistik dopouštějí trestných činů mnohem častěji než ženy a to ve všech společnostech, dobách a nezávisle na etnické skupině i druhu trestné činnosti. Toto je připisováno vrozeně vyšší agresivitě mužů, která je ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem.⁹

2.2.2 Vnější faktory

Mezi nejvýznamnější vnější faktory patří vlivy nejbližšího okolí. Činitele socializace tvoří nejrůznější sociální skupiny, do kterých je jedinec začleněn a nejrůznější osoby, se kterými vstupuje do různých vztahů. Tito činitelé ovlivňují chování jedince a utváření jeho hodnot. Socializace je v nejširším slova smyslu formováním osobnosti pod vlivem vnějších podnětů. Jedná se o celoživotní proces, který začleňuje jedince do společnosti.¹⁰

Rodina

Rodina je považována za hlavního činitele, který za předpokladu selhání umožňuje kriminální chování. Kvalita vazby mezi rodiči a dítětem je klíčovým činitelem osobnostního vývoje. Hned od porodu matka zrcadlí chování dítěte a později dítě zrcadlí chování své matky. Pokud rodiče nedokážou opakovaně reagovat na dětskou potřebu, dítě si vytváří mylné postoje.

⁹ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

¹⁰ Jedlička, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

Studie delikventně jednajících mladistvých poukazují na popis rodinného prostředí, jako chladného, odmítavého, pasivního s minimem rodičovského zájmu. Nejisté vazby k rodičům se odráží v pozdějším nejistém postoji k celé společnosti. Děti vychovávané v kolektivních institučních zařízeních jsou deprimované a mají oslabenou schopnost navazovat vtahy, nalézat v nich uspokojení a mají oslabený smysl pro neústavní realitu.

Rodičovský dohled má také prokazatelnou souvislost s pozdějším delikventním chováním. Jde o informovanost rodičů o tom, co jejich potomek dělá ve svém volném čase a s kým se stýká. Rizikovým faktorem je nepochybně i nepřítomnost jednoho z rodičů v rodině. Děti postrádají specifický zdroj opory a autority a samotný rodič je také více zatížen nároky dětí, než v přítomnosti matky i otce.¹¹

Škola

S funkcí rodiny úzce souvisí funkce školy, pokud je dobrá spolupráce mezi těmito faktory, zlepšuje se motivace dětí pro učení i výchovu. Učitel se stává autoritou, která konkuruje autoritě rodičů a později také vrstevníků. Prostřednictvím dlouhodobých školních aktivit může být vytvořena řada stereotypů v jednání, které se později může stát rizikovým činitelem pro vznik kriminálního jednání.¹²

Děti si ve třídě velmi brzy vytvářejí subkultury, které mohou být zárodkem asociálních part. Jejich vzniku napomáhá neangažovanost učitele a jeho preferování či zatracování některých dětí například poznámkami, hodnocením apod. Učitelův nezájem či agresivita mohou být také živnou půdou pro vznik šikany. Není výjimečné, že učitel svým jednáním agresorům označí jedince, který je v nějakém ohledu nedostatečný.¹³

Spojení školy a rodičů je nezanedbatelným momentem v rámci školní i předškolní docházky. Pokud dojde ve škole k asociálnímu chování, měla by to včas podchytit a ve spolupráci s rodiči zkusit najít řešení. Jestliže však některá ze stran z jakýchkoli důvodů

¹¹ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

¹² Jedlička, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

¹³ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

těmto problémům nevěnuje dostatečnou pozornost, dítě si přirozeně situaci vyhodnotí jako normální a nadále se chová dle svých zvyklostí.¹⁴

Vrstevnické skupiny

Vrstevnická skupina se na prahu dospělosti stává nejvýznamnější referenční skupinou, která svým vlivem zastíní všechny ostatní. Neformální skupiny u nás většinou vznikají vydělením ze skupin formálních, jako je škola. Novodobá kriminologie poukazuje na důležitost těchto skupin z důvodu, že kriminalita mládeže je skoro vždy páchána v partách čili v neformálních vrstevnických skupinách.

Každá vrstevnická skupina představuje více či méně stresující nárok obstát v očích vrstevníků. U dětí z dysfunkčních rodin nebo dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí skupinou bude silnější, než u dětí s dobrým rodinným zázemím.¹⁵

Média

O vlivu médií, zejména televize a internetu, nemůže být v dnešní době pochyb. Existují studie, které dokazují, že již malé děti zvládají napodobovat to, co viděly v televizi či na internetu, které jsou plné agresivního chování a násilí. Mediální násilí oslabuje citlivost na reálné násilí a vášnivý konzument tak ztrácí kontakt se skutečným světem. Takovýto jedinec ztrácí schopnost rozlišovat fikci a skutečnost.

Dnes je již prakticky v každé rodině počítač s připojením na internet a televize. Mnoho rodičů tak ani netuší, co jejich děti ve volném čase sledují. V současné době média tvoří převážnou část volného času dětí a tak nezanedbatelnou odpovědnost mají nejen škola a rodiče, ale i tvůrci mediální sféry.

2.3 Prevence kriminality mládeže

Do prevence zahrnujeme všechny aktivity směřující k předcházení páchání trestných činů, snižování jejich výskytu a neutralizaci jejich příčin a podmínek vzniku. Prevence představuje eliminaci trestných činů ještě před jejím započítáním nebo pokračováním a její součástí je i pomoc obětem trestných činů. Prevence kriminality je komplex opatření

¹⁴ Chmelík, J. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 201 s. ISBN 80-7178-739-6.

¹⁵ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

sociální a situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností. Prevence kriminality úzce souvisí i s prevencí některých sociálně patologických jevů, z nichž k nejzávažnějším patří různé formy závislostí. Preventivní aktivity se uskutečňují v rámci celostátní, regionální i místní a na úrovni primární, sekundární a terciární.¹⁶

Předmětem pozornosti jsou kriminogenní faktory, tedy příčiny a podmínky, na rozdíl od represe, která se zaměřuje na důsledky kriminogenního vývoje. Represivní a preventivní strategie se musí vzájemně doplňovat. Kriminalitě nelze zamezit pouhým nárůstem represivních prostředků. Samotná hrozba zpříšňující trestní represi nevede k odstranění a často ani k omezení kriminality. Represivní prostředky jsou navíc vysoce ekonomicky náročné a zatěžují státní rozpočet.

Obecná kriminalita se již stává masovým jevem, kdy se její těžiště posouvá do stále mladších ročníků, u kriminality násilné se stupňuje bezohlednost a brutalita.

Nejdůležitějším prostředkem prevence je výchova dětí a to jak v rodinách, tak i ve školách. Dále je také důležité působení různých neziskových a nevládních organizací a sociální politiky státu, která ovlivňuje složku systému vzdělání, stabilitu rodiny, míru nezaměstnanosti a celkovou funkčnost všech institucí zabývajících se rizikovou mládeží. Menší dosah působnosti mají lokální a regionální programy. Tyto a státní preventivní opatření však mohou být efektivní pouze tehdy, jsou-li založena na kvalifikované detekci problémů a je-li průběžně sledován jejich očekávaný vliv i neočekávané vedlejší účinky.¹⁷

Preventivní programy zaměřené na kriminalitu mládeže byly v západoevropských státech i v USA zorganizovány teprve v posledních pár desetiletích. V naší republice se stal vrcholným státním orgánem této prevence Republikový výbor pro prevenci kriminality, zařízený v roce 1993.¹⁸ V současnosti pracovníci různých preventivních programů nepřetržitě sledují vývoj kriminality a reagují ve spolupráci s orgány státní správy a samosprávy. Jejich častou činností je například navštěvování mateřských, základních a

¹⁶ Zapletal, J. *Prevence kriminality*. Vyd. 2. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, 108 s. ISBN 80-7251-200-5.

¹⁷ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

¹⁸ Koudelková, A. *Psychologické otázky delikvence*. Vyd. 1. Praha: Victoria Publishing, 1995, 114 s. ISBN 80-7187-022-6.

středních škol a formou besed úměrně věku dětí seznamují žáky s rizikovými faktory, se kterými se mohou setkat.

2.3.1 Primární prevence

Primární prevence je zaměřena na celou populaci, dospělé i děti. Zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové a poradenské aktivity zaměřené na nejširší veřejnost. Důraz klade na pozitivní ovlivňování příslušných hodnotových měřítek dětí a mládeže (využívání volného času, možnosti kulturního a sportovního vyžití, předkládání odborných a adekvátních informací, seznámení i s trestnou odpovědností). Podstatná je zde výchova ke zdravému způsobu života, zejména ve školách a podobných zařízeních.

Zjednodušeně se dá říci, že se zaměřuje na ty, kteří potíže nemají a pracovníci se snaží pracovat tak, aby je ani nikdy neměli. Dětem a mládeži je potřeba ukázat, jak vhodně využít volný čas nabídnout jim možnosti různého vyžití.

Omezování kriminality není jejím hlavním cílem, jde zde pouze a nepřímou strategií prevence. Měla by být prováděna na kvalitní úrovni a to pracovníky, kteří jsou odpovídajícím způsobem vzdělání. Těžiště spočívá v rodinách, školách, v lokálních společenstvích a širším sociálním prostředí.¹⁹

2.3.2 Sekundární prevence

Zaměřuje se na konkrétní rizikové skupiny obyvatelstva, vymezené podle věku, druhu ohrožení, teritoria a na kriminálně rizikové sociální a situační prostředí. Je důležité snažit se navést na správnou cestu jedince, kteří by mohli mít potíže nebo k nim mají dispozice. Objektem jsou tedy rizikovní jedinci a skupiny osob, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti, sociálně patologických jevů (drogové a alkoholové závislosti, šikany, sprejerství, záškoláctví, gamblerství, povalečství, vandalismus, rasismus) a příčiny kriminogenních situací.

¹⁹ Zapletal, J. *Prevence kriminality*. Vyd. 2. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, 108 s. ISBN 80-7251-200-5.

Sekundární prevence dále směřuje k ochraně hmotných statků, které jsou nejčastějším objektem zájmu pachatelů trestných činů.²⁰ Pole působnosti primární a sekundární prevence se často prolínají.

2.3.3 Terciární prevence

Představuje resocializační opatření zaměřující se na ty, kteří trestný čin již spáchali (pracovní uplatnění, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání sociální, sociologické a ekonomické samostatnosti), na lokality, které již byly kriminalitou zasaženy a na osoby, které se již staly oběťmi trestných činů.²¹ Cílem je navrátit tyto osoby k řádnému způsobu vedení života a minimalizovat následky nežádoucích vlivů například spoluprací s probační a mediační službou.

Jejím cílem je udržet dosažených výsledků z předchozích intervencí a rekonstrukcí nefunkčního sociálního prostředí. Uplatňují se zde různá poradenská a sociální opatření k začlenění resocializovaných osob zpět do společnosti. Zjednodušeně lze říci, že jde o to, aby se u postižených jedinců dosáhlo toho, aby se jeho chování již neopakovalo.

2.3.4 Sociální prevence

Tato prevence se zaměřuje na sociální faktory kriminality a její opatření zahrnují širokou škálu problematiky rodiny, školství, zdravotnictví, zaměstnanosti, volného času, profesní přípravy a územního plánování. Patří sem například vybavení školních hřišť otevřených i v odpoledních hodinách pro veřejnost, sportovní, skate a in-line areály na sídlištích. V současnosti jsou podporovány projekty rozšiřující zájmové a klubové aktivity, projekty určené rizikovým skupinám dětí a mladistvých s již zaznamenanými kriminálními delikty a výchovnými problémy. Jsou zřizována poradenská a krizová centra, linky důvěry, nízkoprahové klubovny a řada projektů směřujících k sociálně vyloučeným skupinám obyvatelstva, jako jsou azylové domy a rekvalifikační programy.²²

²⁰ Kruchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4.

²¹ Zapletal, J. *Prevence kriminality*. Vyd. 2. Praha: Policejní akademie České Republiky, 2005, 108 s. ISBN 80-7251-200-5.

²² Zoubková, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Vyd. 1. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002, 231 s. ISBN 80-86473-08-2.

2.3.5 Situační prevence

Spočívá v opatřeních, jež snižují možnost spáchání trestního činu a zvyšují pravděpodobnost odhalení pachatele. Spoléhá na to, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností. Mají charakter převážně technický, organizační a administrativní a snaží se situační kriminogenní podmínky minimalizovat. Jejím cílem je ztížit dostupnost cílů trestné činnosti.

Za nejeftivnější jsou považovány projekty na zřizování městských kamerových dohlížecích systémů a tudíž tak na ochranu obydlí a dalších objektů. Situační prevence je poměrně levná. To se ale netýká opatření policejních složek, která jsou sice mimořádně účinná, ale finančně a personálně náročná. Informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností představuje vysvětlování principů bezpečného chování a způsobů technického zabezpečení majetku osob s ohledem na předcházení konkrétních druhů trestné činnosti.²³

2.3.6 Viktimní prevence

Je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi se jedná o skupinové i individuální zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagaci technických možností ochrany před trestnou činností. Užívá metody sociální i situační prevence, a to podle míry ohrožení na primární, sekundární i terciární úrovni. Dále se jedná o rozšiřování určitých zásad ochrany ohrožených osob a co možná k nejširší rehabilitaci osob, které se staly oběťmi trestné činnosti.

Zodpovědnost za oblast primární a sociální prevence spadá do působnosti rodiny, obce a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Sekundární a terciární prevence je s ohledem na odbornou náročnost jednotlivých aktivit záležitostí resortu Ministerstva

²³ Zapletal, J. *Prevence kriminality*. Vyd. 2. Praha: Policejní akademie České Republiky, 2005, 108 s. ISBN 80-7251-200-5.

práce a sociálních věcí a v některých souvislostech i Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zdravotnictví. Ve specifické části populace působí i Ministerstvo obrany.²⁴

3. Vzdělávací prostředí

Již od starověku existuje vědomí toho, že se každé vzdělávání realizuje v nějakých konkrétních podmínkách a situacích. Dříve bylo toto prostředí chápáním a zkoumáním především omezeno na školní oblast, kdy předmětem výzkumů byly fyzikálně-senzorické elementy, jako je barva, zvuk, prostor apod. Teprve před několika desetiletími se na toto prostředí začalo pohlížet ze širší perspektivy a je bráno jako soubor psychosociálních vlivů a vztahů, na které působí různé vnější podmínky.

Vzdělávací prostředí má komplexní povahu, jelikož jej vytvářejí různorodé složky. Kterýkoliv vzdělávací proces můžeme charakterizovat podle toho, jakými parametry se vyznačuje vzdělávací prostředí, v němž se daný proces realizuje. Existují velmi rozdílná vzdělávací prostředí, která se liší především druhem subjektů (edukantů a edukátorů), kteří jsou v těchto prostředích. Jednotlivé typy vzdělávacích prostředí se od sebe liší obsahem, formami a intenzitou vzdělávacích procesů.

Druhů vzdělávacího prostředí je v lidské společnosti velmi mnoho. Ve skutečnosti je repertoár jednotlivých vzdělávacích prostředí velmi široký a pestrý právě tak, jako jsou pestré situace, ve kterých se člověk během svého života ocitá. Za nejdůležitější ovšem můžeme považovat především prostředí rodinné, školní, skupinové (formální, neformální) a mediální. Ve všech těchto i dalších jsou realizovány určité vzdělávací procesy, což znamená, že vždy v nich někdo někoho vyučuje, poučuje a instruuje a někdo jiný se v nich něčemu záměrně či bezděčně učí. U některých typů je to evidentní (škola, rodina), ale v jiných případech si přítomnost edukačních procesů příliš neuvědomujeme. Takovýmto případem je například neformální skupina mladých osob, pro kterou je charakteristický vysoký podíl intencionální a spontánní povahy vzdělávání, kdy se jedná o učení prostřednictvím imitace.²⁵

²⁴ Moulisová, M., Zoubková, I. *Kriminologie a prevence kriminality*. Vyd. 1. Praha: Armex, 2004, 146 s. ISBN 80-86795-05-5.

²⁵ Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2002, 488 s. ISBN 80-7178-631-4.

3.1 Rodina

Rodina je nejstarším tradičním společenstvím osob, které lze najít v nějaké podobě v každé známé kultuře a její význam je pro jednotlivce i společnost nesporný. Jejím základním smyslem je zachování lidského rodu, což zajišťuje biologická stránka rodičovského a partnerského chování.

Rodinou je chápána skupina osob se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených vztahů. Členové bývají vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde například o nesezdaný pár, náhradní rodinu apod.²⁶

Česká legislativa definuje rodinu jako malou společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role.

Prostřednictvím výchovy si jedinec osvojuje takové vlastnosti a kompetence, které mu umožní začlenění do společnosti, v níž pak dovede žít, je jí přijat a sám se s ní identifikuje. Tento proces socializace je nejintenzivnější a nejvýznamnější v dětství, proto je rodina právem považována za primární socializační prostředí. Rodina zajišťuje pro své členy citové zázemí, poskytuje péči a ochranu. Provází člověka nebo se ho aspoň nějak dotýká ve všech fázích jeho života.

Své opodstatnění má jen tehdy, pokud plní základní funkce a požadavky svých členů i celé společnosti. Rodina hraje velmi důležitou roli v procesu socializace a tudíž je nejvýznamnějším faktorem kriminality. Když rodina neplní některou svou funkci, odrazí se to ve vývoji člověka. Podle některých výzkumů tvoří lidé pocházející z narušených či nepříznivých rodinných poměrů 60 – 70% celkového počtu delikventů. Za základní kriminogenní faktory můžeme například označit závislost rodičů na alkoholu nebo jiných

²⁶ Možný, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 251 s. ISBN 80-85850-75-3.

drogách, kriminalita členů rodiny či lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, k prospěchu, k způsobu trávení volného času apod.²⁷

Rodina má bezpochyby nesmírný význam ve zdravém vývoji jedince a stává se tak nejdůležitější institucí v jeho životě. Plní široké spektrum funkcí a rolí a proto je naprosto unikátním prostředím. Dokazuje to i společnost formou zákona o rodině, který se zabývá manželstvím, založením rodiny a výchovou dětí.²⁸

Biologicko-reprodukční funkce

Zajišťuje plození potomstva a uspokojování sexuálních potřeb partnerů. V současné době dochází k proměně této funkce, která byla v dřívějších dobách brána jako šance pro další rozvoj partnerských vtažů a byla známkou dospělosti a zralosti osobnosti každého člověka. Dnes dochází k odkládání mateřství, k nárůstu počtu jedinců, kteří se rozhodli dítě nemít, a také roste počet párů, kteří po dítěti touží, ale nemohou jej mít.

Ekonomická funkce

Zahrnuje společné hospodaření a dělbu práce mezi mužem a ženou. V době, kdy žena pečuje o malé děti, zajišťuje obživu rodiny obvykle otec. Když děti dosáhnou určitého věku, tak se do pracovního procesu zapojuje i žena. I když v moderní společnosti je stále více uplatňován trend potírání rozdílů mezi muži a ženami jak na trhu práce, tak i v rámci dělby povinností v rodině. Tato oblast též předpokládá plnou ekonomickou solidaritu v rodině, tzn. přerozdělování prostředků takovým způsobem, aby byly dostupné všem, tedy i těm, kteří je z nějakého důvodu obstarávat nemohou.

Výchovná funkce

Jedním z hlavních účelů rodiny je výchova dětí, což je cílevědomá a záměrná snaha rodičů, kdy jde o neopakovatelnou příležitost předat svým potomkům hodnoty a normy společenského chování, vést je k vzdělávání a sebevýchově a stát se pro ně výchovným vzorem i oprou.

Socializační a kulturní funkce

Rodina je prostředím, kde se dítě učí přizpůsobovat životu, osvojuje si základní návyky a chování, které jsou v dané společnosti běžné a zajišťuje tak výchovu dětí, předávání

²⁷ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

²⁸ Procházka, M. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

kulturních hodnot, vzdělávání a formování životního stylu. K efektivní socializaci je nutná přítomnost celé řady faktorů, jako jsou ekonomické podmínky a kvalita kulturního a materiálního prostředí. Významné jsou i osoby a role, které se v rodině vyskytují a také podoba, jakou jsou dětem představovány.

Emocionální funkce

Emocionální funkce bývá považována za velmi důležitou a také velmi ohroženou, jelikož zajišťuje uspokojování citových potřeb všech členů rodiny, poskytuje vědomí jistoty, uznání a podpory. Rodina vytváří potřebné citové zázemí, dává jedinci pocit lásky, bezpečí a životní jistoty. Žádné jiné prostředí se v tomto rodině nemůže rovnat, ale zároveň nikde jinde při nefungování této role nedojde k tak velkým chybám.

Domestikační funkce

Domestikační funkce spočívá ve vytvoření zázemí, které je konkrétním prostorem, ve kterém může každý člen rodiny najít fyzické útočiště a emocionální přijetí. Zajišťuje vytváření bezpečného domova jako stabilního a chráněného prostředí, nezbytného pro výchovu potomků a obnovu sil partnerů.²⁹

3.1.1 Úplná rodina

Dříve za úplnou rodinu byly považovány oba biologičtí rodiče a děti. V dnešní době v důsledku různých poruch funkcí, převážně biologicko-reprodukční, dochází k obměně této tradice. Také moderní trendy, jako je odkládání mateřství a budování kariéry nebo legalizace lesbických a gayských párů, podporují novou definici úplné rodiny.

Můžeme říci, že za úplnou rodinu považujeme rodiče, kteří se podílejí na osudu dítěte, tráví s ním čas, starosti i radosti. Dítě považuje za své rodiče ty, kteří se k němu chovají mateřsky a otcovsky a není podstatné, zda jsou biologičtí rodiče nebo sezdaný pár. Důležité je, aby byl v rodině vytvářen vzájemný soulad a ochrana před vnějšími útoky. Všichni členové musí mít ujasněné postavení a navzájem se respektovat, ctít a pomáhat si.

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. V situacích, kdy děti

²⁹ Procházka, M. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní výchovy, která je také obsahem činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Do úplné rodiny tedy můžeme zařadit různé druhy náhradní rodinné péče.³⁰

Osvojení

Hlavním posláním osvojení je nahradit nezletilému dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, přispívat výchovou, péčí a láskou a naplňovat smysl života osvojitelů. Při osvojení budoucí rodiče přijímají za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli jeho biologickými rodiči. Vzájemná práva mezi osvojencem a jeho původní rodinou zanikají.

O osvojení rozhoduje soud a lze osvojit pouze nezletilé dítě, pokud je mu to ku prospěchu. Mezi osvojencem a osvojitelem musí být přiměřený věkový rozdíl, protože třeba šestnáctiletou dívku či chlapce nemůžou adoptovat mladí rodiče kolem třiceti let. Zákon také říká, že osvojení je možné, pokud bude plnit společenské poslání.

Osvojit dítě můžou manželé, manžel nebo manželka rodiče dítěte i osamělá osoba. I přesto zahrnují osvojení do úplné rodiny, protože je v současné době nedostatek právně volných a fakticky k adopci vhodných dětí, a tak je velmi malá pravděpodobnost, že neprovdané ženy a svobodní muži, dostanou tuto příležitost.

Pěstounská péče

Pěstounská péče je upravena v zákoně o rodině. Jedná se o státem garantovanou a kontrolovanou formu náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno fyzické osobě nebo do společné péče manželů, ale i zde je upřednostňován pár. Nejdůležitějším činitelem z právního hlediska je zájem dítěte.

Rozdíl oproti osvojení je především v tom, že mezi pěstouny a dítětem nevzniká příbuzenský vztah, pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti pouze v běžných věcech. K výkonu záležitostí, jako je například vyřízení cestovního dokladu, musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte. Pěstounská péče vzniká pouze na základě rozhodnutí soudu.

³⁰ Matějček, Z. *Rodiče a děti*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1986, 336 s. 08-011-86.

Od osvojení se také liší tím, že pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte. Také může být zrušena rozhodnutím soudu, ale pouze z velmi vážných důvodů. V tomto nastává právní problém, jak zajistit budoucnost dítěte po osmnáctém roce, kdy je dítě sice zletilé, ale nedosáhlo ještě společenské samostatnosti.³¹

Ne vždy jsou dodržovány všechny aspekty tvořící harmonii rodiny a dochází tak k různým krizím, kdy je zasažena především oblast rodinných funkcí. Stále méně rodin je schopno udržet v souladu své jednotlivé úkoly a poslání. Proto byly na základě diagnostických kritérií, kterými jsou složení rodiny, stabilita rodiny, sociálně-ekonomická situace rodiny, osobnost rodičů, sourozenců a dítěte a zájem i péče o ně, stanoveny čtyři základní typy rodin.

Funkční rodina

Je to rodina v podstatě intaktní, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takových rodin je v běžné populaci většina.

Problémová rodina

Rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí.

Dysfunkční rodina

Je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama, a proto je nutno učinit řadu opatření zvenčí, známých pod pojmem sanace rodiny. Toto pásmo je nejrizikovější, protože jde o to, kam až podporovat takovou rodinu a od kdy se postavit v zájmu dítěte proti ní.

Afunkční rodina

Zde jsou poruchy tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové

³¹ Matějček, Z., ed. Kolouchová, J. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 152 s. ISBN 80-7178-637-3.

rodiny je bezpředmětná a zbytečná a jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit ho do náhradní rodiny nebo institucionální péče.³²

Jak už bylo řečeno, rodina je nejdůležitějším prvkem v socializaci dítěte, ale zároveň také nejrizikovějším, pokud některé faktory selžou. Studie dokazují, že delikventně jednající mladiství pocházejí z chladného rodinného prostředí s minimem rodičovského zájmu o děti. Mladí přestupníci zákona charakterizují své rodiče jako pasivní či odmítaví a nezainteresovaní na potřebách dítěte. V takovémto prostředí je velmi pravděpodobné, že se u dítěte vyvine nejistá vazba k rodičům, a tím pádem i ke společnosti.

Rodinné klima je negativně ovlivněno trestnou činností rodičů, nekompetentností rodičů (nezvládnání rodičovské role a nezájem o dítě), invaliditou či nemocí rodičů a jejich důchodových věkem. Rizikové jsou i rodiny s větším počtem dětí (např. romské rodiny). Děti jsou v těchto případech výchovně zanedbávané, často inklinují k žebrání, drobnějším krádežím a potulkám, což umožňuje minimální sociální kontrola.

Další studie ukazují, že na kriminalitu mládeže má vliv i vzdělání rodičů, styl života a ekonomická i sociokulturní úroveň rodiny. Částečně zde hraje roli i dědičnost, kdy si jedinec přebere od svého rodiče sklon nebo náchylnost ke kriminálnímu jednání. Důležitější je však tzv. „sociální dědičnost“, která identifikuje hloubku identifikace dítěte s rodiči, napodobování jejich rolí a trvale působících vlivů rodičovské výchovy. V tomto případě byl další analýzou získaných dat zjištěn významný vliv sociálních činitelů prostředí rodiny.³³

3.1.2 Neúplná rodina

O neúplné rodině hovoříme, když potomek (nebo více potomků) žije pouze s jedním rodičem (dle statistik se jedná ve zdrcující většině o matku). Neúplné rodiny existují od pradávna z různých důvodů, kterými jsou takové případy, kdy jeden z rodičů zemřel, odešel od rodiny nebo přicházely na svět nemanželské děti a tíha výchovy i

³² Procházka, M. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

³³ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

hospodářských starostí spočívala na bedrech toho, kdo zůstal. Neúplná rodina je fenoménem současnosti, jelikož rozvodovost a trend svobodných matek stoupá.³⁴

Dle současných studií děti vychovávané jen jedním z rodičů mají o něco horší výsledky ve škole, víc zdravotních a psychických problémů a také více střetů se zákonem než děti ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči. Výzkumy dokazují, že například přítomnost otce v rodině brání delikvenci syna. Chlapci, kteří žijí ve společné domácnosti s otcem, mají výrazně menší sklon ke kriminalitě.³⁵

J. Marhounová stanovila tři typy neúplných rodin. Jedná se o svobodné matky s dětmi, o rozvedené rodiče s dětmi a o ovdovělé rodiče s dětmi.

Svobodné matky a jejich děti

Jde o matky, které se z nějakého důvodu nemohly, či nechtěly vdát za otce svých dětí nebo za jiného muže. Dítě tak vyrůstá celý život jen s matkou, která nikdy nemůže otce plně zastoupit. U dětí žijících pouze s matkou nejen že byla zjištěna nižší porodní váha, vyšší perinatální úmrtnost, podstatně vyšší kojenecká úmrtnost, zvýšená intenzita a závažnost onemocnění, ale také odchylky v psychomotorickém vývoji i ve výskytu chronických onemocnění. Hlavní ale je, že svobodné matky musí být vnitřně silné a nezávislé na svém okolí.

Ovdovělí rodiče a jejich děti

Je to sice smutné, ale je to z hlediska výchovy a socializace dítěte nejlepší typ neúplné rodiny. Dítě zde má oba rodiče, i když už jeden nežije. Ve valné většině se o mrtvém mluví velmi pěkně, nebývá očeřován ani se nepřipomínají jeho špatné vlastnosti. Také se obvykle dítě stále vídá s oběma stranami prarodičů i ostatním příbuzenstvem. Dítěti se tak udrží představa rodinného života a má spoustu rolových vzorů. V tomto případě je nejdůležitější se vyrovnat se ztrátou člena rodiny. Pomoc psychologa v této situaci není ničím výjimečným. Je vhodné nechat si poradit od odborníka, jak dále pokračovat v životě či výchově a jak posilnit svůj i dětský psychický stav.

³⁴ Márová, Z., Radvanová, S., Matějček, Z. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, 113 s.

³⁵ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

Rozvedení rodiče a jejich děti

Pro děti končí rozvodem život v primární rodině. Oba rodiče již nežijí pohromadě a nevytvářejí tak harmonický domov. Proto se často u lidí, kteří pocházejí z rozvedených rodin, setkáváme se spoustou výhrad k osobnosti rodičů a občas také s neschopností vytvořit si skutečně silné citové pouto ke komukoliv jinému.

Podle řady autorů se právě narušenost manželství objevuje u více než poloviny delikventní mládeže. Obrovskou psychickou zátěž představuje pro dítě narušené rodinné klima během různě dlouhých manželských krizí a především během rozvodu, kdy dochází mezi rodiči k neustálým hádkám a konfliktům. V rodinách neúplných nebo doplněných, které vznikají nejčastěji rozvodem nebo dalším sňatkem rozvedených rodičů, žijí podle některých autorů delikventní děti tři až čtyřikrát častěji než nedelikventní. V rodině delikventa chybí nejčastěji otec. Dítě nemá mužský vzor, se kterým by se identifikovalo a postrádá specifickou autoritu. Samozřejmě ani úplná rodina nezaručuje kvalitní výchovu a mnohdy je pro dítě přijatelnější rozvod rodičů (především v případech agresivity, či patologické závislosti jednoho z rodičů).

Rozvod manželství je řazen mezi projevy sociální patologie. Rozvodem může skončit nesoulad, těžké konflikty, problematické spolužití a měl by umožnit další životní vývoj. Tyto předpoklady však ne vždy naplňují očekávané pozitivní změny. Ty se mnohdy nedostaví a dochází k frustraci, stresu a konfliktům.

Od narození si dítě spojuje nejprve matku a velmi záhy oba rodiče s uspokojováním svých biologických i psychických potřeb. Má zažito, že do jeho nejbližšího a nejvýznamnějšího životního prostoru, jímž je domov, patří společně matka s otcem, což je pro dítě zdrojem stability, jistoty a bezpečí. V období rozpadu manželství je uspokojování těchto potřeb ohrožováno. Dítě zažívá pocity nejistoty, úzkosti. Mohou to být i frustrace hluboké, jestliže rodič přestane jako rodič fungovat, případně i vyskytovat se. Pokud dítě žije v úplné rodině, stává se součástí celku, který je nějak strukturován, jsou v něm rozděleny role i pozice. Dítě citlivě působí na atmosféru kolem sebe a na vztahy mezi blízkými lidmi. Získává tak představu o tom, jak mohou dva lidé spolupracovat, mít se rádi a navzájem se akceptovat.

Z teoretického hlediska se uvádějí tři stadia:

- Manželský nesoulad – vzniká z rozporů, partneři nemohou najít vhodné kompromisy. Tento manželský nesoulad je poměrně běžný a v některých případech přechází v manželský rozvrat.
- Manželský rozvrat – v tomto případě přestávají fungovat některé ze základních rodinných funkcí jako je funkce emoční, ekonomická či výchovná. Tento stav může přejít v rozvod.
- Rozvod – je to formální právní ukončení manželského vztahu, rozvod od rozvratu je již deklarován a to tím, že je podán návrh na rozvod, proběhne rozvodové řízení a do celého děje, který byl dříve pouze záležitostí rodiny, vstupují instituce jako například soudy, právníci, oddělení péče o dítě apod.

Velký vliv na stabilitu rodiny mají v současné době společensko-ekonomické podmínky, ale také míra sňatečnosti a rozvodovosti. Dle statistik sňatečnost citlivě reaguje na průběh ekonomické a sociální transformace naší společnosti a stále klesá. Viditelnými faktory jsou například stoupající věk, ve kterém dochází ke svatbě a klesající porodnost. Svateb je stále méně, kdežto rozvodů přibývá. Od roku 1960 se rozvodovost zvýšila téměř trojnásobně. Každý rok tak ztrácí více než 30 tisíc nezletilých dětí rozvodem jednoho z rodičů.

Existuje spousta výzkumů a studií, které přesně definují, co vlastně děti prožívají a jaké mohou být důsledky rozvodu na jejich psychiku. Nezvratným faktem je, že rodinný rozvrat výrazně ohrožuje zdravý vývoj osobnosti člověka. Tyto výzkumy také prokázaly, že není věk, ve kterém by člověk rodinným rozvratem netrpěl. Jde jen o to, že reakce člověka jsou odlišné v určitých obdobích vývoje, věku a pohlaví.

Samotným rozvodem však strádání ve většině případů nekončí. Atmosféra plná stresu a napětí pokračuje ve formě soudních řízení o určení styku s dítětem, o výživné, majetek apod. Vytváří se tak tlak na jedince, aby vyjádřil, s kým chce žít nebo koho má raději. Stává se tak prostředníkem, přes kterého si rodiče vyřizují svoje účty nebo jakýmsi nástrojem pomsty.

Často si rodiče neuvědomují, že dítě je vnímavý nástroj, který těžce nese, když se jeho nejbližší hádají a ubližují si. Musí brát v potaz, že rozvodem se neruší rodičovství, a že i

když se rodiče už rádi nemají, neznamená to, že nemají rádi svého potomka. Pokud se tato nepsaná pravidla porušují, dítě se často uzavře do sebe, stane se neklidné, podrážděné či agresivní a vzrůstá v něm vnitřní napětí, které může přejít v neurotické potíže, poruchy chování apod.

Rodiče také dělají tu chybu, že toho druhého pomlouvají, uplácí své děti různými dárky nebo zatajují či vnučují podstatné věci momentálního dění. Toto vše má následky později, kdy si během vývoje jedinec vše začíná uvědomovat.³⁶

3.2 Škola

Škola je společenská instituce, jejíž funkcí je poskytování vzdělání žákům různých věkových skupin podle vzdělávacích programů. Funkce a pojetí se mění se změnami společenských potřeb. Škola je důležitým faktorem pro socializaci dětí, podporující jejich osobnosti a sociální vývoj a připravující je na osobní, pracovní a občanský život.³⁷

Škola je nejvýznamnější institut v sekundární socializaci jedince. Děti zde získávají hlubší vědomosti, jsou seznamovány s normami a pravidly, kterými se společnost řídí a jejich dodržování bude společnost i po těchto žácích vyžadovat. Dětem jsou zde poskytovány vzory chování a jednání a současně je podporován osobnostní rozvoj jedince.

Tato instituce se snaží stabilizovat to, co jedinci získají v primární socializaci, tedy v rodině. V ideálních případech by měla být tato sekundární socializace podobná v zásadních věcech té primární. Škola ale také může měnit zcela nebo částečně to, co se jedinec v primární socializaci naučil. Také se snaží rozvíjet a specializovat jednotlivé vědomosti, dovednosti a schopnosti žáka. Vychovává své studenty podle jasných a předem daných cílů, které jsou přípravou mládeže pro osobní a profesní život a přípravou jednotlivců pro plnění společenských funkcí.

Školní prostředí se však za určitých podmínek může stát rizikovým. Dítě zde tráví hodně času, setkává se s různými lidmi a může od nich přejímat různé vzorce chování.

³⁶ Smith, H. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 184 s. ISBN: 80-7178-906-2.

³⁷ Sheedy-Kurcinka, M. *Problémové dítě v rodině a ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 288 s. ISBN 80-7178-174-6.

Vzhledem k tomu, že slábne vliv rodin, sílí vliv médií, rostou obavy z působení vrstevnických skupin, začíná být škola viděna jako jediné prostředí, které zaručí pozitivní působení, které je v souladu se zájmy společnosti.³⁸

Vliv školního prostředí na utváření osobnosti dítěte či mladistvého je obecně uznáván. Již od 6 let vstupuje škola jako důležitý faktor do života dítěte. Dítě tak od vstupu do školy ovlivňuje převážně osobnost učitele a kolektiv třídy.³⁹

Při vstupu dítěte do školy, automaticky ztrácí postavení, které mělo do té doby v rodině. Velmi důležitý je vzájemný vztah spolupráce školy a rodiny. Dítě se musí přizpůsobit novému životnímu stylu – vstávání v určitou hodinu, vyučování, přestávkám a doma pak přípravě do školy na další den. Škola se k němu staví, jako ke všem žákům, vyžaduje, aby se „ukáznilo a bylo jako ostatní děti“.⁴⁰

Dalšími výraznými vlivy na školní úspěšnost dítěte a mladistvých jsou vzdělání rodičů a ekonomická situace rodiny. Je prokázáno, že děti, které pocházejí ze sociálně slabých společenských vrstev v důsledku nezaměstnanosti rodičů atd., dosahují daleko horších výsledků ve vzdělávacím procesu. Protože se jim nedostává, kvůli horším školním výsledkům, uznání od učitelů a spolužáků, hledají toto uznání jinde, a to převážně mezi vrstevníky. Začínají se dělat rozdíly mezi chudšími a bohatými rodinami, které vedou k vytváření skupin mezi dětmi, mohou vést třeba k možnosti provozování stejných koníčků, ale stejně tak mohou být příčinou k záškoláctví či alkoholové nebo drogové závislosti, což má za následek páchaní trestné činnosti, ať už ve formě krádeží, šikany, vandalismu či prostituce.

Úlohou rodiny ve spolupráci se školou by měla být snaha o výchovu jedince pro plnohodnotný život a eliminovat tak sociálně-patologické jevy, které jsou příčinami kriminality dětí a mladistvých. Škola by měla spolupracovat s rodiči prostřednictvím informačních materiálů a příruček o výchovně vzdělávacím procesu. Nejméně dvakrát v roce by měly být dny otevřených dveří, dále měly by probíhat rodičovské schůzky a konzultace. Abychom nemluvili pouze o pozitivních směrech školy, je potřeba uvést i

³⁸ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

³⁹ Sheedy-Kurcinka, M. *Problémové dítě v rodině a ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 288 s. ISBN 80-7178-174-6.

⁴⁰ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

možnosti negativního působení školy, vyvolaného nevhodně se vyvíjejícím vztahem mezi učitelem a žákem, školou a rodinou. I negativní chování učitelů vůči žákům se může projevit v nárůstu trestné činnosti. Jedná se o osobnost učitele, ke kterému děti vzhlíží, jako ke vzoru. Na dítě působí zejména známkování, které zvyšuje sebevědomí dítěte nebo ho naopak snižuje.⁴¹

Škola při požadavcích, které klade na žáka, předpokládá vzrůstající mentální a celkový rozvoj osobnosti. Někdy se však vyskytnou problémy v chování dítěte, které způsobují sníženou adaptaci na školní prostředí, nedostatek motivace a sociálních dovedností, které vedou k nezačlenění dítěte mezi spolužáky. Velký vliv na zmírnění této situace má výchovné poradenství. Výchovné poradenství se používá pro poradenské aktivity ve školství. Zahrnuje v sobě řadu činností spojených s poradenskou podporou žáka s problémy učení a chování a snaží se také o prevenci sociálně-patologických jevů. Výchovné poradenství poskytuje služby dětem již od 3 let věku do ukončení středního stupně vzdělání.

3.2.1 Problémové chování u dětí

Hyperaktivita

Jako nejpřesnější definice hyperaktivity se mi zdála tato: hyperaktivita je posuzovaná jako odchylka v oblasti aktivační úrovně. Hodnota aktivační úrovně je vrozená a výchovným působením ji nelze příliš ovlivnit.⁴² Hyperaktivita zvyšuje vznik delikventního chování. U školních dětí se očekává, že budou schopny svoji aktivitu ovládat a své chování podřídít určitým normám. Proto bývá hyperaktivita dětí školního věku považována za poruchu chování. Symptomy hyperaktivity jsou změny nálad, neklid, impulzivita, neobratnost. Hyperaktivní děti jsou svým okolím hůře přijímány, lidé je odmítají, bývají častěji kritizovány a jsou považovány za méně schopné, což se často odráží v jejich negativním sebehodnocení. Potíže poté mají i s vrstevníky. Znaky syndromu hyperaktivity bývají charakterizovány jako vysoká míra aktivity, malé sebeovládání, agresivita, sociální nevyzrállost.

⁴¹ Sheedy-Kurcinka, M. *Problémové dítě v rodině a ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 288 s. ISBN 80-7178-174-6

⁴² Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

Agresivita

Agresivita je závažnější forma poruchy chování. Projevuje se násilným porušováním a omezováním práv ostatních. Agresivní jedinec řeší násilím určitou potřebu, mnohdy mu působí potěšení i vlastní akt agrese, pocit vlastní síly a možnosti ovládnutí druhých. Napodobování agresivního chování rodičů či medializace skutečného či fiktivního násilí má negativní vliv na formování osobnosti jedince. Toto nežádoucí chování musí být odbouráno a potrestáno, a to i za přispění úzké spolupráce školy s rodinou. Poruchové chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen nebo ochoten respektovat normy chování na úrovni odpovídající věku, eventuálně úrovni rozumových schopností.⁴³

Jde o chování, které v různé míře opakovaně a dlouhodobě narušuje sociální, respektive právní normy. Příčinou poruch chování však mohou být i genetické dispozice, porucha centrální nervové soustavy v prenatálním věku, ale hlavně negativní vlivy sociálního prostředí. Práce s dětmi s poruchami chování je ve škole velice náročná. Tito jedinci působí ve školní třídě velmi rušivě, pedagogové mají strach, aby se nestali příkladem pro ostatní žáky. Řešením však není zbavit se dítěte přeřazením do jiné školy, či snažit se vyřešit problém interně, byť s plnou podporou rodičů. Zde je zcela na místě předat dítě do péče specializovaných zařízení.

Šikana

Šikana je nemocné patologické chování, které mnohdy naplňuje skutkovou podstatu trestných činů. Důležitým znakem šikany je nepoměr sil mezi agresorem a obětí. Šikanování je velice závažný, společensky nebezpečný jev, ohrožující oběť psychicky, ale i fyzicky. Šikana vzniká tam, kde existují ve skupině, ve třídě, nezdravé vztahy, kde je silné rozdělení na slabé a silné. Šikana na školách je stále častějším jevem, který většinou nastartuje jedince k páčání trestné činnosti.

Záškoláctví

Záškoláctví je úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy se žák z vlastní vůle, bez vědomí rodičů vyhýbá pobytu ve škole. Záškoláctví je projevem asociálního chování, které se projevuje u starších dětí, přičemž se jedná o poruchu chování únikového typu

⁴³ Svoboda, J. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, 168 s. ISBN 978-80-262-0603-3.

vyvolanou třemi základními příčinami. Mezi tyto tři složky patří negativní vztah ke škole, vliv rodinného prostředí a trávení volného času.

3.3 Vrstevníci

Děti a mládež tráví mnoho času ve formálních i neformálních skupinách. Pokud dítě prožívá nějaká úskalí v rodině i ve škole, hledá tak útočiště mezi obdobně postiženými vrstevníky. Je přirozené, že mezi jedinci, kteří spolu tráví více času, se utvoří pouto a různé vztahy. Často se tak stává, že mladí lidé, kterým se nedostává láska a opora v domácím prostředí, usilují o získání uznání jinde. U dětí z nefunkčních rodin je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude silnější než u dětí z funkčních rodin. Na takové děti má vůdce party velký vliv a také ho využívá. Příslušnost ke skupině zahrnuje úpravu zevnějšku, druh hudby, postoj ke škole, ke kouření a alkoholu. Během vývoje dítěte se kontakty se skupinami vrstevníků stávají stále významnější, přičemž období puberty můžeme považovat za nejdůležitější období socializace.⁴⁴

Kriminalita mládeže je většinou páchána v neformálních vrstevnických skupinách, které jsou tvořeny v různých zařízeních, jako je škola, zájmové kroužky apod. nebo náhodných setkání jako je sídliště apod. Tyto party tráví čas například v hernách nebo diskotékách a dříve či později jim n tento způsob života dojdou prostředky, což následně vede ke kriminálnímu jednání. Stoupá také počet experimentů s alkoholem a drogami. K hlavním důvodům patří zvědavost a nuda a potřeba začlenit se do skupiny svých kamarádů. V partách se potom dospívající často nachází v době školní výuky mimo školní zařízení, chovají se agresivně, kradou a dopouštějí se vandalismu.

Mimo nudy a zvědavosti dochází k delikventnímu chování z již zmíněného důvodu nefungujícího rodinného zázemí. Studie zabývající se vrstevnickou konformitou mládeže z hlediska zdrojů, struktury a vztahu k rizikovému chování zjistila, že jedinec s vysokou mírou vrstevnické konformity v sexuální oblasti a užívající návykové látky se vyznačoval nižší vřelostí a zájmem ve výchově. Na tyto děti má parta velký vliv a delikventní skupiny u nás vznikají skoro vždy z podskupin mladých lidí, kteří se dobře znají. Začínají se

⁴⁴ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

vymykát běžným mechanismům sociální kontroly a vytvoří si vlastní hodnotové žebříčky.⁴⁵

3.4 Média

O vlivu médií, zejména televize a internetu, na kriminalitu dětí a mladistvých není v dnešní době pochyb. Mladiství tráví většinu svého mimoškolního času právě sledováním médií a tím často dochází ke zkreslení pohledu na život. Tomuto jevu by měly zabránit hlavně rodiče, jelikož oni nejvíce ovlivňují děti ve výchově a mají zabránit výchově k protispolečenskému chování.

Převážně akční televizní pořady a počítačové hry probouzejí v dětech agresi, úzkost, touhu být hrdinou a vybudovat si co nejlepší místo ve společnosti s vysokým kapitálem. Dalšími médii jsou převážně tisk (noviny, časopisy, knihy), rozhlas, a popřípadě média založená na digitálním zpracování a přenosu dat (CD, internet – internetové verze tištěných periodik, internetové deníky a časopisy, atd.).⁴⁶

Děti a mladiství potřebují pozornost a vlivem dnešní uspěchané doby nahrazují média většinu komunikace a pochopení, které by měla zajistit rodina. Téměř neexistuje rodina bez internetu, mobilního telefonu či televize a tudíž vlastní mobilní telefon a účet na Facebooku nebo jiné sociální síti je běžnou součástí dnešního dospívajícího dítěte. Média o naši i dětskou pozornost doslova zápasí. Následkem toho děti mnohem méně čtou, jsou zvyklé psát převážně na počítači a osobní komunikaci nahrazuje komunikace elektronická.⁴⁷ Stále častěji jsem svědkem v restauraci nebo jiném podobném místě, jak skupinka mladých sedí kolem stolu nebo na lavičce a všichni mlčí, drží v ruce svůj mobilní telefon a komunikují s jinými lidmi na sociální síti nebo dokonce na tomtéž mezi sebou. Mnozí také již ven ani nevycházejí, protože zapnout počítač a komunikovat společně přes internet nebo mobilní telefon je mnohem rychlejší a pohodlnější než jít za kamarádem a společně pak do společnosti, za sportem či kulturou.

⁴⁵ Jedlička, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

⁴⁶ Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

⁴⁷ Musil, J. *Sociální a mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0.

Rodiče stále častěji usazují své děti k médiím, ti si ovšem neumí vybrat, co je pro ně vhodné a co jej může ohrozit. Pokud dítě neprožívá reálný svět, může se stát, že začne žít virtuální život nebo odhalit svoji osobnost. Nejpřímějším a nejstarším médiem je řeč, díky které můžeme vyjadřovat pocity a myšlenky a sdělovat je tak ostatním. Toto je potlačováno médii. Sledování televize je velmi pasivní, omezuje schopnost pozornosti, zpomaluje celkovou aktivitu člověka i metabolismu. Díky e-mailům i jiným komunikačním prostředkům děti přestávají řešit pravopis, odhalují svoji osobnost, čehož mohou zneužívat chorobně orientovaní lidé např. pedofilové, nebo dochází i k fyzickým či psychickým následkům, jako jsou problémy s páteří, zrakem, obezitou. Přemíra informací je jistě na jednu stranu kladným faktorem internetu, ale také skrývá svá úskalí v podobě erotiky, pornografie a jiných nevhodných projevů pro dítě. Také mnohem více času věnují virtuální komunikaci, proto je důležité s dětmi hovořit, prožívat společné chvíle a neodkládat je k počítači či televizi. Následkem pak může být neschopnost vztahu v dospělosti, duševní i tělesné nemoci, rozpad sociálních vazeb, norem chování, nárůst deprese a určité izolace. Děti také velmi brzy mohou přestat vnímat reálný život a začínají ho brát jako počítačovou hru, což má katastrofální výsledky v jeho chování i vývoji.

Média mohou vyvolat různě silné citové odezvy, od slabších, jako je smutek, nuda, po silnější, jako je strach, vztek či zlost. Především strach a úzkost jsou reakce, s nimiž se dá dobře obchodovat. Tvůrci děl usilují o silné citové odezvy, jako je děs či dojetí. Strašidelné příběhy, horrory i thrillery probouzejí strach a napětí. Naopak milostné příběhy vyvolávají dojetí. Obojí je pro diváka většinou přitažlivé. Média však také mohou evokovat i mimovolné fyziologické reakce lidského organismu jako je například dočasné kolísání krevního tlaku a srdečního tepu, zpomalené či zrychlené dýchání a napínání či uvolňování svalů.

Člověk se nachází od dětství mezi svobodou a manipulací. Děti a mládež ovlivňuje mnoho faktorů, v současné době bohužel převážně těch mediálních. Mladý člověk má na rozdíl od dítěte možnost volby a určité svobody a sám si může určit, do jaké míry bude závislý na moderních médiích. O děti však musí pečovat rodiče, aby byl jejich fyzický i psychický vývoj v pořádku. Stejně tak musí dbát na to, aby správně a pozitivně využívaly média. Televize, internet, mobilní telefony a další média jsou součástí našich životů a ovlivňují naše komunikační chování. Pokud chceme být pro děti vzorem, musíme se

hlavně my dospělí vymanit z vlivu médií a být jejich svéprávnými uživateli. Nesmíme se stát obětí mediální manipulace a vývoj dětí je třeba podpořit moudrým využíváním médií.⁴⁸

⁴⁸ Musil, J. *Sociální a mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Výzkumná část

4.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je zjistit, které vzdělávací prostředí je nejrizikovější a také to, jakým způsobem a do jaké míry ovlivňuje budoucí delikventy. Dítě prochází od narození socializací, kterou ovlivňují různé faktory, jako je rodina, škola, vrstevníci nebo média. Každý z těchto faktorů má vliv na utváření osobnosti a postojů jedince. Výzkumný problém je zaměřen především na odhalení nežádoucího postoje rodičů a rizikového rodinného prostředí. Dále také zjištění, do jaké míry mají vliv i ostatní sledované faktory, kterými jsou školní prostředí a učitelé, kamarádi a vliv internetu či televize.

Na základě získaných informací se chci zaměřit na návrh preventivních opatření, která by mohla pomoci k vytvoření kroků pro předcházení kriminálního jednání mládeže. Tato problematika je v současné době velmi závažným a probíraným tématem, převážně z důvodu vysokého nárůstu případů za posledních pár let.

4.2 Výzkumné otázky

Výzkum se zabývá vlivem vzdělávacího prostředí na kriminalitu mládeže, tedy vlivem hlavních socializačních faktorů na současnou mládež. Výzkumné otázky, které jsem si v průběhu studia odborných publikací položila, zní:

- Jaké jsou charakteristiky vzdělávacího prostředí u dívek z výchovného ústavu a gymnázia?
- Budou děti z ústavní výchovy vykazovat rozdílné výsledky oproti kontrolní skupině?
- Může být funkční vzdělávací prostředí také rizikovým faktorem?
- Zabývají se vychovatelé ve výchovném ústavu dostatečně prevencí, a jaké programy používají?
- Zabývají se učitelé na střední škole dostatečnou prevencí, a jaké programy používají?

4.3 Metody získávání a zpracování dat

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila kvantitativní výzkum k objektivnímu zjišťování údajů formou dotazníkového šetření. „*Jedná se o způsob písemného kladení otázek či zadávání úkolů (pokynů) a získávání písemných odpovědí.*“⁴⁹ Tuto metodu jsem zvolila proto, že během mého studia odborné literatury byla doporučována jako nejefektivnější. Důvodem je vysoká míra skryté kriminality mládeže, tudíž statistiky vedené policií ČR by mohly být zkreslené. Tato metoda vévodí i jinými příznivými přednostmi, jako je získání potřebných informací v krátkém čase.

Pro svůj výzkum jsem vytvořila dotazník určený dvěma skupinám respondentů. Dotazník obsahuje uzavřené otázky, které nabízí výběr z několika připravených odpovědí. Dále otázky polouzavřené, které mimo připravených odpovědí nabízí možnost doplnění písemného vysvětlení a také otázky otevřené, kdy má respondent možnost vyjádření se k dotazu. Dotazník obsahuje 26 otázek, z nichž dvě jsou otevřené, sedm polouzavřených a sedmkrát uzavřených. Výsledky z vyplněných dotazníků uvádím v grafech a přepočítané procentuálně. Dotazník je připojen k bakalářské práci v příloze.

4.4 Charakteristika prostředí výzkumu

Pro dotazníkové šetření jsem si zvolila dvě skupiny mladých dívek. Záměrně jsem zvolila tyto dvě skupiny pro porovnání výsledků. Jednou skupinou jsou dívky z výchovného ústavu, kam byly umístěny nařízenou ústavní nebo uloženou ochranou výchovou. Druhou skupinou jsou dívky studující na střední škole v místě mého bydliště, tyto dívky byly vybrány na základě předpokladu dobrého rodinného zázemí a doporučení známých a učitelů. Výzkum proběhl v měsících únor-duben 2014 a zúčastnilo se ho celkem 60 dívek ve věku 15-19 let. Z toho bylo 30 dívek z výchovného ústavu a 30 z gymnázia.

K získání potřebných dat do svého výzkumu jsem se osobně představila na gymnáziu a ve výchovném ústavě a seznámila učitele i vychovatele se svou žádostí o provedení dotazníkového šetření k získání potřebných informací pro mou bakalářskou práci. Vyplňování dotazníků bylo anonymní, bez přítomnosti učitelů i vychovatelů a bylo tak

⁴⁹ Bendl, S. *Ukázňená třída, aneb, Kázeňské minimum pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triron, 2005, 298 s. ISBN 80-7254-624-4.

vytvořeno zcela soukromé klima. Tímto jsem chtěla docílit plné otevřenosti a důvěry dívek, aby neměly pochybnosti o využití dat. Také jsem všechny ubezpečila o tom, že dotazníky budou využity výhradně mnou pro studijní účely.

Při vyplňování dotazníku jsem byla po celou dobu přítomna, kvůli věrohodnosti i případným dotazům. I přesto, že jsem se snažila vytvořit dotazník jednoduchý a popisný, bylo zajisté potřeba seznámit respondenty s některými výrazy a strukturou otázek. Na gymnáziu dívky samostatně a pouze s několika drobnými dotazy vše vyplnily do 20 minut. Ve výchovném ústavu byl dotazník vyplněn do 35 minut, z toho s některými individuálně.

Po skončení vyplňování dotazníků jsem vedla rozhovory s učiteli a hlavně s vychovateli o tom, jakým způsobem jejich škola a ústav fungují, kde vidí nedostatky a naopak přednosti jejich pracoviště a jaké preventivní opatření zahrnují do výchovy mládeže.

V obou případech jsem přislíbila naprostou anonymitu a proto jména uvedeného ústavu i střední školy zůstanou nezveřejněny. Použitelné do výzkumu byly všechny dotazníky. Byla jsem velmi příjemně překvapena vstřícností v obou prostředích a patří jim moje velké poděkování.

4.4.1 Charakteristika výchovného ústavu

Činnost výchovného ústavu je vymezena v zákoně číslo 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů, vyhláškou č.438/2006 Sb., a řídí se souborem pedagogicko-organizačních směrnic na školní rok. Ústav pečuje o dívky ve věku 15 – 18 let, které pro své zdravotní, tělesné a psychické onemocnění nemohou být umístěny v běžném výchovném ústavu. Ve výjimečných případech jsou zde dívky do devatenácti let, z důvodu rozhodnutí soudu, kdy přetrvávají výchovné problémy, nebo zde zůstávají dobrovolně, například kvůli dokončení střední školy či učiliště.

Ústav zajišťuje dívkám péči v zájmu jejich zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Cílem výchovného ústavu je výchovné působení všech pracovníků, rozvíjení a vytváření takových vlastností, aby byly dívky dobře připraveny na budoucí život. Vnitřní

řád zařízení zajišťuje základní právo každé dívky na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech atd. Specifikou tohoto zařízení je pomoc při zvládnání adaptačních projevů, individuální adaptační program, limitovaný časově i normativně. Je zaměřen na otevřenou komunikaci, stanovení cílů, strategie, intervence, přípravu na návrat do kmenového zařízení, zvnitřnění norem a nesmíme zapomenout na podporu nezávislosti dívky. Posledním cílem je sociální rehabilitace s akcentem na posílení sociálního statusu.

Dítě je svěřeno do ústavní výchovy tehdy, když není možné zabezpečit vhodné rodinné prostředí pro jeho výchovu. Může jít o smrt, onemocnění rodičů, anebo o zanedbávání péče o dítě. Na druhé straně může jít i o případ, kdy rodiče zajišťují řádnou výchovu, ale jde o dítě obtížně vychovatelné, které nejsou rodiče schopni zvládnout a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě.

Dívky jsou rozděleny do šesti skupin a v každé jich je maximálně šest. Při rozdělování se zvažuje povaha dívky, přizpůsobivost a také důvod, pro který je do výchovného ústavu umístěna. Takovýmto důvodem může být zneužívání omamných látek, záškoláctví, útěky z domova, agresivní chování, opakované sebepoškozování, nehody v rodině, špatná výchova, nedostatečné sociální podmínky v rodině a týrání či zneužívání dívek. Na rozdělování dívek do skupin se podílí etoped, psycholog i samotní vychovatelé.

Přímo ve výchovném ústavu se nachází střední škola praktická, kde se mohou dívky vzdělávat. Podle rozumových možností (někdy podprůměrný intelekt) dívky navštěvují jednoletý nebo dvouletý učební obor. Zde se učí český jazyk a literaturu, matematiku, základy společenského chování a pracovní činnost, ve které se dívky učí vařit (od nákupu surovin po přípravu samotného jídla), dále šití ruční i obsluhu šicího stroje. Po složení závěrečné zkoušky získá dívka Vysvědčení o závěrečné zkoušce. Jsou zde však i dívky, které byly do výchovného ústavu dány proto, že experimentovaly s návykovými látkami a velmi často v místě svého bydliště navštěvovaly učební obory s maturitou. Mají tak všeobecný přehled, dochází na školu mimo zařízení a mají dobré výsledky.

V tomto zařízení je zaveden tzv. bodovací systém, který slouží dívkám i vychovatelům k lepší orientaci při stanovování opatření ve výchově a i jako motivace dívek, aby dodržovaly zásady podle vnitřního řádu. Hodnocení se provádí každý den při večerním

kruhu nebo při kruhu odpoledním. Hodnocení je týdně uzavíráno kmenovými vychovateli a probíhá ve skupině za přítomnosti všech dívek skupiny. Týdenní hodnocení je uzavíráno měsíčním hodnocením, které se odevzdává sociální pracovníci, která ho ukládá do osobních spisů dívek. Při hodnocení je dívka seznámena s hodnocením za uplynulé období. Každé dívce je dán prostor pro vlastní sebereflexi a je dále navržen program na další období. Při týdenním hodnocení vychovatelé zpracovávají plán práce na další týden, a to s aktivní účastí všech dívek výchovné skupiny. Pro průběžnou orientaci projevů dívky jsou založeny individuální léčebné deníky, kde se zapisují veškeré projevy dívky vč. stručného hodnocení chování dívky za určité období (dopoledne, odpoledne) a získaného bodového hodnocení.

Za prokázané porušení povinností může být dívka:

- odňata výhoda, která jí byla udělena
- sníženo kapesné až o 1/3
- omezeny nebo zakázány individuální vycházky
- zákaz atraktivních činností nebo akcí
- zakázány návštěvy, s výjimkou osob odpovědných za výchovu atd.

Opatření lze ukládat podmíněně se zkušební dobou až na tři měsíce.

Za příkladné úsilí a výsledky může být dívka:

- prominuto předchozí opatření
- udělena věcná nebo také finanční odměna
- zvýšeno kapesné
- povolena mimořádná návštěva, mimořádná vycházka apod.

4.4.2 Charakteristika střední školy

Absolventům základních škol nabízí gymnázium studium čtyřletého, všeobecně zaměřeného oboru. Po jeho ukončení maturitní zkouškou se předpokládá další studium na vysokých nebo vyšších školách. Výhodou tohoto čtyřletého oboru je skutečnost, že jeho absolvent získá všeobecné střední vzdělání, které mu umožňuje výběr z široké nabídky humanitních, přírodovědeckých i technických oborů dalšího studia.

Studijní obor gymnázium osmileté je rovněž všeobecně zaměřené. Jde o studium vhodné pro žáky a žákyně současných 5. tříd základních škol, kteří se v dosavadní školní docházce již projeví jako osobnosti zvědavé, mající sklon spíše k teoretickému než praktickému zaměření. Tomu odpovídá i skladba vyučovacích předmětů na nižším stupni osmiletého gymnázia. Je zde posílána výuka českého jazyka, matematiky a cizích jazyků, z nichž první se vyučuje již v primě, druhý cizí jazyk se žáci začínají učit od sekundy. Rovnoměrně jsou zastoupeny společenskovední i přírodovědné předměty, nechybí ani výuka výpočetní techniky, tělesná a estetická výchova (hudební a výtvarná). Na vyšším stupni osmiletého gymnázia je učební plán shodný se čtyřletým oborem.

Zkušenosti z posledních let ukazují, že absolventi osmiletého studia jsou velmi úspěšní v přijímání ke studiu na vysokých školách. Není výjimkou, že jsou přijati současně na více škol, volí potom jednu z nich a v některých případech se zapisí ke studiu dvou vysokých škol současně. Úspěšnost přijetí ke studiu na vysokých školách se blíží hodnotě 100%.

Hlavním účelem organizace je plnění vzdělávacího programu základního vzdělávání. Na nižším stupni víceletého gymnázia učí žáky tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat. Dále v rámci středního vzdělávání rozvíjí vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty získané v základním vzdělávání důležité pro osobní rozvoj jedince. Poskytuje žákům obsahově širší všeobecné vzdělání nebo odborné vzdělání spojené se všeobecným vzděláním a upevňuje jejich hodnotovou orientaci. Organizace poskytuje střední vzdělání s maturitní zkouškou.

4.5 Vyhodnocení dotazníkového šetření

V této podkapitole vyhodnotím výsledky dotazníkové šetření. Seznam grafů je uveden v příloze mé bakalářské práce.

1. Kolik je ti let?

Výzkumu se zúčastnilo 30 dívek z výchovného ústavu, z čehož 10% bylo ve věku 15 let, 23,3% ve věku 16 let, 40% ve věku 17 let, 16,7% ve věku 18 let a 10% ve věku 19 let. Ze střední školy se také zúčastnilo 30 dívek, ze kterých 23,3% bylo ve věku 15 let, 16,7% ve věku 16 let, 20% ve věku 17 let, 36,7% ve věku 18 let a 3,3% ve věku 19 let.

Tabulka 1: věk respondentek.

Věk	VÚ	SŠ
15	3	7
16	7	5
17	12	6
18	5	11
19	3	1

Zdroj: vlastní zpracování.

Otázka zjišťuje věk respondentek umístěných ve výchovném ústavu a studujících na střední škole. Z tabulky je patrné, že dotazníkového šetření se ve výchovném ústavu zúčastnilo nejvíce dívek těsně před zletilostí, následně pak dívky šestnáctileté a nejméně dívek patnáctiletých a šestnáctiletých s prodlouženou ústavní výchovou. Dívek studujících na střední škole a žijících v průměrném rodinném prostředí vyplnilo dotazník nejvíce zletilých osmnáctiletých a jedna devatenáctiletá, dále pak patnáctiletých, sedmnáctiletých a šestnáctiletých.

2. V jaké rodině jsi vyrůstala?

Ve výchovném ústavu pochází 13,3% dívek z úplné rodiny, 66,7% z neúplné rodiny a 20% z dětského domova. Na střední škole pochází 80% z úplné rodiny, 20% z neúplné rodiny a 0% z dětského domova.

Tabulka 2: výchovné prostředí.

	VÚ	SŠ
Úplná rodina	4	24
Neúplná rodina	20	6
Dětský domov	6	0

Zdroj: vlastní zpracování.

Cílem této otázky bylo zjistit, kolik respondentek vyrůstalo v rodinách úplných, neúplných a kolik v dětském domově. Jednoznačně z výsledku vyplývá, že většina dívek z výchovného ústavu pochází z neúplných rodin a většina dívek ze střední školy pochází z rodin úplných.

3. Jaký byl důvod neúplnosti rodiny?

65% dívek z výchovného ústavu pochází z rozvedených rodin, 20% nikdy nepoznalo matku nebo otce a v 15% došlo k úmrtí rodiče. 83,3% dívek ze střední školy je z rozvedené rodiny a 16,7% zemřel rodič.

Tabulka 3: důvod neúplné rodiny.

	VÚ	SŠ
Rozvod rodičů	13	5
Otce/matku jsem nikdy nepoznala	4	0
Úmrtí jednoho z rodičů	3	1

Zdroj: vlastní zpracování.

Tato otázka měla odhalit, co bylo důvodem neúplnosti rodiny. V obou případech jednoznačně převládá rozvod rodičů. U dívek z výchovného ústavu je pak dalším důvodem to, že otce nebo matku nikdy nepoznaly a dále to, že jeden z rodičů zemřel. U dívek ze střední školy pouze minimum označilo úmrtí v rodině a neznalost jednoho z rodičů vyšla zcela negativně.

4. Chyběla ti přítomnost otce/matky/obou rodičů?

Zde 77% dívek z výchovného ústavu odpovědělo „ANO“ a 23% „NE“ a 100% dívek ze střední školy odpovědělo „ANO“ a 0% „NE“.

Tabulka 4: uvědomění neúplnosti rodiny.

	VÚ	SŠ
Ano	20	6
Ne	6	0

Zdroj: vlastní zpracování.

Účelem této otázky bylo zjistit, zda nepřítomnost jednoho nebo obou rodičů měla vliv na dítě. Obě dotazované skupiny se ve většině shodly na tom, že nepřítomnost chybějícího prvku měla vliv. Pouze malá část dívek z výchovného ústavu měla odlišný názor.

5. Jak by jsi popsala své výchovné prostředí (zakroužkuj všechny odpovědi, které charakterizují tvoje prostředí, ve kterém jsi vyrůstala)?

Tuto otázku nebudu uvádět v procentech, jelikož odpovědi všech dívek obsahovaly mnoho prvků, které se různě prolínaly. Na základě pečlivého zpracování profilů dívek mohu uvést tyto charakteristiky:

Dívky z výchovného prostředí většinou své rodinné prostředí popisovaly jako chladnější až nepřátelské a téměř ve všech případech se jednalo o naprostý nesoulad s rodiči, kteří s dívkami netráví mnoho času, nezajímají je jejich aktivity a ani spolu nekomunikují.

U dívek ze střední školy byl profil podstatně odlišný, skoro protikladný, ale nutno uvést, že ačkoliv mnoho těchto respondentek popisuje své rodinné prostředí jako přátelské, v několika případech se objevila problematika v komunikaci s rodiči a také hlavně v nedostatečném zájmu v oblasti trávení volného času dívek.

6. Bývají tvoji rodiče často zaneprázdnění?

U této otázky odpovědělo 95,8% dívek z výchovného ústavu, že jejich rodiče byli často zaneprázdnění a pouze 4,2%, že nebyli. Obdobně tomu bylo u dívek ze střední školy, 90% odpovědělo „ANO“ a pouze 10% „NE“.

Tabulka 5: zaměstnanost rodičů.

	VÚ	SŠ
Ano	23	27
Ne	1	3

Zdroj: vlastní zpracování.

Podstatou této otázky bylo odhalit, kde bývají rodiče často zaneprázdnění. Zdrucující většina dívek v obou případech uvedla, že rodiče jsou nějakým způsobem velmi zaneprázdnění. Další otázka má odhalit a zároveň potvrdit či vyvrátit moji domněnku a představu o současné rodině, která bývá v současné době velmi zaměstnaná.

7. Pokud ano, uveď důvod (pokud je důvod jejich zaneprázdnění jiný, než jsou uvedené možnosti, prosím dopiš ho na řádek u možnosti „jiný důvod“)

Dívky z výchovného ústavu uvedly, že 30,4% jejich rodičů zaměstnává práce, 8,7% domácnost, neskutečných 43,5% alkohol, drogy a jiné závislosti a 17,4% nějaká forma trestné činnosti. Rodiče dívek ze střední školy nejvíce upřednostňují svoje zaměstnání a to z 55,6%, dále 33,3% se věnuje domácnosti a 11,1% volnočasovým aktivitám. Žádná z dívek neuvedla jiný důvod zaneprázdněnosti jejich rodičů.

Tabulka 6: důvod zaměstnanosti rodičů.

	VÚ	SŠ
Zaměstnání rodičů	7	15
Domácnost a starání o rodinu	2	9
Rodiče mají hodně VA	0	3
Rodiče zaměstnává závislost	10	0
Rodiče zaměstnává TČ	4	0

Zdroj: vlastní zpracování.

Tato otázka měla odhalit, jaké jsou priority rodičů. Zde se výzkumné skupiny poměrně rozcházejí. U dívek z výchovného ústavu vyvstává jako největší problematika závislost rodičů nebo jednoho z nich. Dále je vlivným faktorem zaměstnání, pak trestná činnost a v poslední řadě starost o domácnost. Naproti tomu rodiče dívek ze střední školy v silné převaze preferují svoje zaměstnání, dále pak starost o domácnost a někteří věnují čas svým koníčkům.

8. Jaká je ekonomická stránka tvjí rodiny?

33,3% dívek z výchovného ústavu pochází z velmi dobře zajištěné domácnosti, 37,5% z průměrně zajištěné, 16,7% z rodin na pokraji chudoby a 12,5% z ekonomicky nezajištěných. 23,3% dívek ze střední školy pochází z velmi dobře zajištěné domácnosti, 56,7% z průměrně zajištěné a 20% z méně ekonomicky stabilní rodiny.

Tabulka 7: ekonomická stránka rodiny.

	VÚ	SŠ
Rodina s dostatkem financí	8	7
Rodina s průměrem finančních prostředků	9	17
Rodina na pokraji chudoby	4	6
Rodina v chudobě	3	0

Zdroj: vlastní zpracování.

Cílem této otázky bylo odhalení ekonomické stránky rodiny. V obou případech nejvíce respondentek má kvalitní finanční zázemí v rodině a poměrně velká část dokonce nadstandardní. V některých případech jsou rodiny méně zabezpečené, ale stále ucházející část je alespoň v základní míře zabezpečena. Pouze minimum dívek z výchovného ústavu pochází z finančně labilního zázemí.

9. Byla jsi někdy někým v rodině/výchovném prostředí tělesně týraná?

Zde odpovědělo 20% dívek z výchovného ústavu, že již někdy v rámci výchovného prostředí byly týrány a 80% nikoliv. U dívek ze střední školy vyšel výsledek mnohem příznivější, jelikož ze zkoumaného vzorku žádná nebyla tělesně týraná.

Tabulka 8: tělesné týrání v rodině.

	VÚ	SŠ
Ano	6	0
Ne	24	30

Zdroj: vlastní zpracování.

10. Utekla jsi někdy z domova?

76,7% dívek z výchovného ústavu minimálně jednou utekly z domova nebo výchovného zařízení a pouze 23,3% nikoliv. I na střední škole se objevil vzorek tohoto chování, kdy 6,7% dívek uteklo a 93,3% s touto problematikou zkušenost nemají.

Tabulka 9: útěk z domova.

	VÚ	SŠ
Ano	23	2
Ne	7	28

Zdroj: vlastní zpracování.

Útěk je známkou nějakého pro dítě neřešitelného problému a proto tato otázka měla zhodnotit, zda se v okolí dívek takovéto situace vyskytly. U dívek z výchovného ústavu je to zdrcující většina, pouze malá část z nich problém útekem neřešila. Naproti tomu na střední škole je pouze minimum z dotazovaných touto zkušeností poznamenáno.

11. Máš nějaké problémy ve škole?

U této otázky odpovědělo 93,3% dívek z výchovného ústavu „ANO“ a 6,7% „NE“. Na střední škole pa 10% ANO a 90% „NE“.

Tabulka 10: problémy ve škole.

	VÚ	SŠ
Ano	28	3
Ne	2	27

Zdroj: vlastní zpracování.

Účelem této otázky bylo zjistit, zda zkoumaný vzorek dívek mívá nebo v minulosti měl nějaký problém ve škole. Téměř všechny dívky z výchovného ústavu se s touto problematikou setkaly, oproti tomu dívky ze střední školy jen ve výjimečných případech.

12. Máš ve třídě/škole kamarády?

Na tuto otázku odpověděly všechny dívky z obou institucí jednohlasně „ANO“, tudíž ze 100%.

Tabulka 11: vrstevníci ve škole.

	VÚ	SŠ
Ano	30	30
Ne	0	0

Zdroj: vlastní zpracování.

Otázka měla zjistit, zda jsou dívky plně začleněny do společenského života, zde se všech 60 dívek jednohlasně shodlo.

13. Byla jsi někdy obětí šikany/posměchu ve škole?

Dívky z výchovného ústavu se v 73,3% staly oběťmi nějakého druhu šikany či posměchu ve škole a 26,7% z nich nikoliv. Právý opak je tomu u dívek ze střední školy, kdy 26,7% z nich se s šikanou setkalo a 73,3% nikoli.

Tabulka 12: šikana ve škole.

	VÚ	SŠ
Ano	22	8
Ne	8	22

Zdroj: vlastní zpracování.

Tato otázka měla vypovědět o školním prostředí dotazovaných dívek a případných problémů v něm. Více jak dvě třetiny dívek z výchovného ústavu se s problémovým prostředím ve škole setkalo. U dívek ze střední školy tomu bylo úměrně opakem.

14. Chodila jsi někdy za školu?

90% dívek z výchovného ústavu minimálně jednou za školou byly a 10% se to nikdy nepokusilo. Z toho 66,7% uvedlo, že hlavním důvodem jejich záškoláctví byly drogy, 22,2% nechuť a zábava a 11,1% strach z hodnocení. Překvapivě i 16,7% dívek na střední škole vynechalo vyučování, 83,3% pak školu navštěvovalo pravidelně. Zde 60% mělo strach z hodnocení a 40% uvedlo jako hlavní příčinu nechuť a zábavu.

Tabulka 13: záškoláctví.

	VÚ	SŠ
Ano	27	5
Ne	3	25

Zdroj: vlastní zpracování.

Podstatou této otázky bylo zjištění, zda vůbec a kolik dívek má zkušenost se záškoláctvím. Téměř všechny dívky z výchovného ústavu byly za školou, naproti tomu pouze jedna šestina dívek ze střední školy. Dále dívky dostaly prostor k vyjádření toho, co bylo důvodem jejich konání. U dívek z výchovného ústavu byly hlavním důvodem ve většině případů drogy, dále pak nechuť a zábava, v malé míře i strach z hodnocení. Na střední škole tomu bylo jinak. Dívky za hlavní příčinu uvedly strach z hodnocení, pak nechuť a zábavu.

15. Patříš do nějaké party/neformální skupiny?

Dívky z výchovného ústavu uvedly, že 86,7% z nich patří do nějaké party a 13,3% si nemyslí, že by v nějaké byly. Naproti tomu dívky ze střední školy jen z 23,7% patří do nějaké skupiny a 76,7% do žádné.

Tabulka 14: vrstevnická skupina.

	VÚ	SŠ
Ano	26	7
Ne	4	23

Zdroj: vlastní zpracování.

Cílem této otázky bylo zjištění, zda jsou dívky součástí nějaké neformální skupiny mimo běžnou kapacitu kamarádů a kamarádek. Většina dívek z výchovného ústavu je začleněna do nějaké skupiny, naproti tomu u dívek ze středních škol je toto slučování podstatně omezenější.

16. Jsi se svým postavením v partě spokojena?

Všechny dívky ze střední školy a téměř všechny dívky (80%) z výchovného ústavu jsou se svým postavením v partě spokojeny. Pouze 20% dívek z výchovného ústavu spokojené nejsou.

Tabulka 15: spokojenost s postavením ve vrstevnické skupině.

	VÚ	SŠ
Ano	24	7
Ne	2	0

Zdroj: vlastní zpracování.

Tato otázka měla určit spokojenost sociálního postavení ve společenství. Téměř všechny dívky jsou se svou situací mezi přáteli spokojeny.

17. Jaké je tvé postavení v partě? (Popiš své postavení)

100% dívek ze střední školy nevnímá v partě žádná postavení, skupina je brána jako demokratický celek bez vyčnívajících pozic. 77% dívek z výchovného ústavu to cítí obdobně, pouze 11,5% si myslí, že celou skupinu vedou a 11,5% se cítí být podřazené.

Tabulka 16: postavení ve vrstevnické skupině.

	VÚ	SŠ
Rovnocennost skupiny	20	7
Vedoucí skupiny	3	0
Podřazené postavení	3	0

Zdroj: vlastní zpracování.

Většina dívek z obou skupin se překvapivě shodla na tom, že jejich parta nemá žádné druhy postavení. Pouze některé dívky vnímají nadřazenost a podřazenost v neformální skupině, ve které tráví svůj volný čas.

18. Dopouští se vaše parta nějakého protizákonného jednání, užíváte drogy nebo jiné látky apod.?

88,5% dívek z výchovného ústavu uvedlo, že jejich parta páchá nějaké činnosti v rozporu s dobrými mravy a pouze 11,5% uvedlo, že žádné podobné činnosti neprovádí. Z toho 87% dívek požilo drogy či alkohol a 13% se dopustilo drobných krádeží. I neuvěřitelných 42,9% dívek ze střední školy také přiznalo užívání drog či protizákonné jednání a 57,1% se tomu vyvarovalo. V tomto případě se ve 100% jednalo o drogy a alkohol.

Tabulka 17: protizákonné jednání vrstevnické skupiny.

	VÚ	SŠ
Ano	23	3
Ne	3	4

Zdroj: vlastní zpracování.

Z této otázky je patrné, že nemalé množství dívek v partách má zkušenost s užíváním nějakých návykových látek, anebo se již někdy dopustily nějakého druhu protiprávního jednání. Ve zdrcující převaze vedou hlavně drogy a alkohol.

19. Vyzkoušela jsi někdy nějakou drogu nebo alkohol?

100% dívek z výchovného ústavu drogu nebo alkohol vyzkoušely a ne příliš menší procento i dívek ze střední školy (86,7%), pouze 13,3% nikdy tyto látky nepožily.

Tabulka 18: zkušenost s drogami a alkoholem.

	VÚ	SŠ
Ano	30	26
Ne	0	4

Zdroj: vlastní zpracování.

Tato otázka odhalila šokující procento toho, že mnoho mladých dívek současnosti má zkušenosti s různým experimentováním drog nebo alkoholu. Další otázka by měla odhalit míru závažnosti v podobě tvrdých drog apod.

20. Pokud ano, jakou a co bylo důvodem vyzkoušení drogy? Napiš drogu.....

Důvodem požití drogy nebo alkoholu byl ze 46,7% útek od problémů, z 30% kamarádi, 13,3% tvořila nuda, 6,7% zvědavost a 3,3% jiný problém, kterým bylo donucení od partnera. To vše u dívek z výchovného ústavu. Ze střední školy 46,2% také tvořil útek od problémů, 30,7% kamarádi, 15,4% zvědavost a 7,7% nuda.

Tabulka 19: důvod vyzkoušení drogy.

	VÚ	SŠ
Nuda	4	2
Kamarádi	9	8
Zvědavost	2	4
Problémy	14	12
Jiný důvod	1	0

Zdroj: vlastní zpracování.

Účelem této otázky bylo odhalit důvody, které měly respondentky k užití drogy nebo alkoholu. Nejčastějším důvodem v obou případech byl útek od problémů a reality. Dále také vysokým procentem disponují kamarádi, pak zvědavost a nuda.

Otevřená otázka také prokázala, že všechny dívky z výchovného ústavu mají zkušenost s alkoholem, 63,3% také s marihuanou a lehkými drogami a 40% i s drogami tvrdšími. I všechny dívky ze střední školy mají zkušenost s alkoholem, dále pak 33,3% s marihuanou a 3,3% s drogou tvrdší.

21. Spáchala jsi někdy trestnou činnost?

Všechny dívky ze střední školy uvedly, že nikdy trestnou činnost nespáchaly, naproti tomu 26,7% dívek z výchovného ústavu ano.

Tabulka 20: dopuštění trestného činu.

	VÚ	SŠ
Ano	8	0
Ne	22	30

Zdroj: vlastní zpracování.

Toto dokazuje, že trestná činnost u dívek není zdaleka tak častá a oblíbená, jako užívání omamných látek a alkoholu.

Otevřená otázka také odhalila, že 50% dívek, které se trestné činnosti dopustily, to dělaly na popud přátel nebo osob ze svého okolí a 50% z důvodu toho, že chtěly něco, co v tu chvíli neměly.

22. Trávíš svůj volný čas u TV a PC?

76,7% dívek z výchovného ústavu tráví svůj volný čas u televize nebo počítače a 23,3% má jiné zájmy. Dívky ze střední školy tráví takto 86,7% svého času a pouze 13,3% má jiné zájmy.

Tabulka 21: trávení volného času s médii.

	VÚ	SŠ
Ano	23	26
Ne	7	4

Zdroj: vlastní zpracování.

Z této otázky je patrné, že většina mladých dívek tráví spoustu svého volného času sledováním televize a nějaké formy používání počítače či internetu.

23. TV a PC mi přináší (zaškrtnout můžeš více odpovědí):

V této otázce dívky označily více možností a u respondentek z výchovného ústavu 100% označilo zábavu, 73,3% informace, 63,3% volný čas, 46,7% vzrušení a 50% odreagování. 100% dívek ze střední školy uvedlo získávání informací, 93,3% zábavu,

53,3% odreagování, 26,7% volný čas, 10% vzrušení a dále také 23,3% uvedlo studium a 16,7% komunikaci s přáteli a rodinou.

Tabulka 22: důvod trávení času s médii.

	VÚ	SŠ
Získávání informací	22	30
Zábava	30	28
Vzrušení	14	3
Trávení volného času	19	8
Odreagování	15	16
Komunikace s přáteli	-	5
Studium	-	7

Zdroj: vlastní zpracování.

Tato otázka odhalila, že mezi nejčastější důvody sledování televize a práce na počítači, patří získávání informací a zábava, dále pak také odreagování a další činnosti uvedené v tabulce.

24. Byla jsi někdy obětí kyberšikan/posměchu na sociální síti?

50% dívek z výchovného ústavu a 36,7% dívek ze střední školy se staly obětí nějaké formy ublížení přes internet a 50% respondentek z výchovného ústavu a 63,3% ze střední školy toto nepoznalo.

Tabulka 23: zkušenost s kyberšikanou.

	VÚ	SŠ
Ano	15	11
Ne	15	19

Zdroj: vlastní zpracování.

Podstatou této otázky bylo odhalit jistá rizika médií a poměrně vysoká část dotazovaných má nějakou zkušenost s ponižením, ublížením či zesměšněním přes internet.

25. Odhalila jsi někdy svoje osobní záležitosti nebo fotografie někomu neznámému přes internet?

20% dívek z výchovného ústavu sdělila nebo jiným způsobem odhalila někomu cizímu přes internet svoje osobní údaje či fotografie a 80% si své soukromí hlídá. Na střední škole se odhalilo pouze 3,3% a 96,7% zůstalo nedotčeno.

Tabulka 24: míra užívání médií.

	VÚ	SŠ
Ano	6	1
Ne	24	29

Zdroj: vlastní zpracování.

Je velmi příjemným zjištěním, že většina dívek si pravděpodobně uvědomuje nebezpečí internetu a svoje soukromí si alespoň do určité míry hlídá.

4.6 Závěr výzkumu

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo prozkoumání vzdělávacího prostředí jedince a jeho vliv na případnou budoucí kriminalitu. K tomuto účelu byl sestaven dotazník, který byl předán dvěma výzkumným skupinám. Jednalo se o skupinu z výchovného ústavu, kde jsou prokázány prvky kriminálního či obdobného chování. Další skupina byla vytvořena pro srovnání ve stejné věkové kategorii, pohlaví, ale z běžného prostředí. Dotazník obsahoval 25 otázek, které byly zaměřeny tak, aby bylo po jejich analýze možné zodpovědět výzkumné otázky.

Výzkumné otázky:

Jaké jsou charakteristiky vzdělávacího prostředí u dívek z výchovného ústavu a gymnázia?

U vzorku z výchovného ústavu je rodinné prostředí popsáno jako chladné, nepřátelské a panuje v něm naprostý nesoulad s rodiči, kteří s dětmi netráví mnoho času, nezajímají je jejich aktivity a ani spolu nekomunikují. Také většina pochází z neúplných rodin, kde chybí jeden z rodičovských vzorů nebo dokonce z dětských domovů, kde chybí tyto vzory oba. Dotazníkové šetření potvrzuje, že většina děvčat v obou skupinách si nepřítomnost výchovného aspektu uvědomuje a postrádá ho. Moje výzkumná sonda

také potvrzuje, že v případě dívek z výchovného ústavu selhává i školní prostředí. Mnoho dívek mělo ve škole problémy převážně s nějakou formou šikany a důsledkem tohoto nebo jiné příčiny, která by byla odhalena při podrobnějším zkoumání větší skupiny respondentů, je také časté záškoláctví, které v mnoha případech vedlo k užívání drog či jiného delikventního chování. Zde se také dostáváme do problematiky vrstevnické party, která je téměř vždy tím, kdo zasvětí do tajů delikventního jednání.

Dívky ze střední školy oproti tomu vykazují větší stabilitu v rodinném i školním zázemí. Většina pochází z rodin plných, kde jsou výchovné aspekty zastoupeny stabilním prostředím. U dívek, které experimentovaly s drogou, se často objevuje odtažitost od rodičů a zároveň nezáměr ze strany rodičů. Zde se příliš neprokázala spojitost s problémy ve školním prostředí, jelikož minimum vzorků, které experimentovaly s drogou apod., mělo také problémy ve školním prostředí, bylo šikanováno či chodilo za školu. Jako důvod záškoláctví a zkušenosti s drogami bych spíše uvedla touhu po neznámém popřípadě nějakou formu útěku vyvolanou převážně rodinným prostředím.

Budou děti z ústavní výchovy vykazovat rozdílné výsledky oproti kontrolní skupině?

Dívky z ústavní výchovy jednoznačně rozdíly vykazují. Důvodem je dle výzkumné sondy především problematické rodinné zázemí a školní prostředí. Zde se projevují značné rozdíly uvedené v charakteristice výchovného prostředí dívek.

Může být funkční vzdělávací prostředí také rizikovým faktorem?

Jestliže budeme brát výraz „funkční prostředí“ doslova, pak je mou odpovědí, že pravděpodobnost selhání jedince je velmi minimální. Výzkum dokazuje, že všechny dívky, jejichž profil značil plně fungující rodinné, školní i vrstevnické prostředí, neměly sklony k delikventnímu chování, pouze vykazovaly prvky přirozené zvědavosti.

Pokud ovšem tento výraz doslovně brát nebudeme a budeme se zabývat zdánlivě funkčním prostředím, pak je nutné zmínit, že hlavně v rodinném prostředí vyvstává problém. Zaměřila jsem se na problematiku současné rodiny ve výzkumu záměrně, jelikož v odborné literatuře to je nyní velmi probírané téma. Není již novinkou, že doba, v níž žijeme, je uspěchaná a tradiční pojetí rodiny ztrácí na smyslu. Odrazem je rodina tzv. rodičů kariéristů, kteří spoustu svého času věnují zaměstnání a děti jdou do pozadí. I můj

výzkum toto úskalí současné rodiny potvrzuje. Zdrucující část zkoumaných prokazatelně pochází z rodiny, kde dítě není střed zájmu a ačkoli rodina navenek vypadá jako plně fungující, protože má dobré ekonomické i sociální zázemí, ve výchovné funkci zcela zklame. Nemá zájem o potřeby dítěte a hlavně ani nemonitoruje jeho volný čas. Někteří projevují zájem o školní prospěch, který je pro ně ukazatelem úspěšnosti dítěte, které je viditelné ve společnosti a vykazuje současný i budoucí úspěch dítěte.

Zabývají se vychovatelé ve výchovném ústavu dostatečně prevencí, a jaké programy používají?

V rámci výchovného ústavu se jedná o terciární prevenci. Dívky se již dopustily nějaké formy delikventního chování a důsledkem toho byly umístěny do ústavní výchovy. Vychovatelé zde vytvářejí preventivní programy dle problematiky jednotlivých dívek. Dle mého názoru je preventivní program ve všech aspektech kvalitně zpracovaný a také důsledně aplikovaný. Dívky jsou zaměstnány, mají určený přísný režim pravidla a dostatečnou péči v reedukaci.

Příkladem činnosti jsou zájmové kroužky: keramický kroužek, výtvarný kroužek, sportovní kroužek, plavecký kroužek, rukodělný kroužek, floorball, stolní tenis, posilovna, počítačový kroužek. Také jsou pořádány sportovní turnaje mezi výchovnými ústavu, které mají podporovat motivaci, sportovní chování a týmového ducha nebo se dívky účastní různých celostátních soutěží pro výchovné ústavy například v tanci či zpěvu apod. Dále ústav pořádá týdenní a víkendové pobyty s určitým zaměřením. Některé jsou tvořeny přímo pro určitou výchovnou skupinu nebo jsou formou sportovního zátěžového rázu převážně pro dívky užívajících návykové látky. Jsou také pořádány besedy a přednášky na zajímavá témata či protikuřácký program.

Zabývají se učitelé na střední škole dostatečnou prevencí, a jaké programy používají?

Škola má vypracovaný „Minimální program prevence sociálně patologických jevů“, jehož realizace spočívá v integraci dané problematiky do vyučovací náplně jednotlivých vzdělávacích oborů, ve výchovném působení pracovníků školy na žáky v rámci školních i mimoškolních aktivit a v soustavné snaze o vytváření příznivého sociálně-psychického klimatu školy. Při uskutečňování preventivního programu škola úzce spolupracuje

s partnery v něm uvedenými. Preventivní program je na konci školního roku pravidelně vyhodnocován.

Podle mne není tento program špatně zpracovaný, ale jisté nedostatky bych v něm zajisté viděla. Měla jsem možnost o této problematice pohovořit se studentkami i s učiteli a výjimečně spolu tyto dvě strany souhlasí. Základní informace o různé problematice studenti dostávají ve všelijakých formách rodinné výchovy. V současné době si ale nemyslím, že by byl problém v informovanosti dětí. Informace mají dostupné z médií, a jelikož jsou tato témata často probírána, již od raného dětství má mládež informací více než dost.

Já osobně bych největší problematiku viděla ve včasném odhalení budoucích delikventů. Na školách ve spoustě případů chybí funkce výchovného poradce, a pokud tato je přítomna, tak bohužel pouze pasivní formou. Dle mého názoru by se toto mělo posílit. V jiných zemích, a zářným příkladem je USA, je výchovný poradce součástí každé školy a plní tuto funkci na plný úvazek. Pokud je výchovným poradcem, například na této střední škole, zároveň učitel fyziky, o kterém studenti ví pouze jako o učiteli fyziky, pak není tato sféra dostatečně pokryta a je velkou slabinou současných škol v naší republice.

4.7 Doporučení prevence

V rámci prevence může působit celá řada subjektů. Mezi nimi zaujímá zcela specifické místo policie, která je při ochraně společnosti před kriminalitou nezastupitelná. Zatímco v činnosti policejních sborů v západních zemích je na policejní prevenci pamatováno, naše policie byla donedávna při ochraně před kriminalitou orientována výhradně represivně.

Prevence kriminality zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páchaní kriminality a snižování obav z ní. Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejích následků, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem

trestných činů. Prevence kriminality úzce souvisí s prevencí dalších sociálně patologických jevů, z nichž k nejzávažnějším patří nejrůznější formy závislostí.

Preventivních opatření je v současné době nepřehledné množství, je obdivující, že snaha společnosti předejít kriminálnímu jednání je opravdu velká. Ze svého pohledu bych možná viděla drobné nedostatky v terciární prevenci, jelikož se domnívám, že v ČR se především zaměřuje na prevenci primární popřípadě sekundární. Ano, souhlasím v každém případě, že je to nejdůležitější sektor, bohužel však v mnoha případech neúspěšný. Různé druhy převýchovy jsou pak jediným možným způsobem a obávám se, že u nás není ještě zaběhnutým a rozšířeným.

Jelikož jsem se hodně zabývala problematikou pracovní vyčerpání rodičů, uvedla bych alespoň následující poznatek a preventivní programy na mnou zkoumaných institucích:

Jsou rodiny, kde pro zlepšení finanční situace dospělí pracují celodenně, mají dvě až tři zaměstnání. Večer přijdou domů unavení a na děti nemají čas ani náladu. Děti pak velkou část volného času tráví sledováním televizních pořadů. S výzvou „neodkládejte své děti před obrazovku“ se poprvé obrátili odborníci na rodiče v Japonsku. Rodiče, kteří výzvu přijali, se však začali dopouštět další chyby. Posadili dítě před sebe, předčítali mu a mluvili k němu. Nápadnou bezradnost při výchově vyřešila teprve rada nejceněnější: „Povzbuzujte své děti, aby samy mluvily a naslouchejte jim.“ Povídat si s dětmi je doma možné téměř vždy a téměř všude. Žádné téma není tabu tam, kde je dostatek něhy a důvěry.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, které vzdělávací prostředí je nejrizikovější a také to, jakým způsobem a do jaké míry ovlivňuje budoucí delikventy. V teoretické části jsem se zabývala základními pojmy z oblasti kriminality a vzdělávacího prostředí. Dítě prochází od narození socializací, kterou ovlivňují různé faktory, jako je rodina, škola, vrstevníci nebo média. Každý z těchto faktorů má vliv na utváření osobnosti a postoju jedince. Výzkumný problém je zaměřen především na odhalení nežádoucího postoje rodičů a rizikového rodinného prostředí. Dále také zjištění, do jaké míry mají vliv i ostatní sledované faktory, kterými jsou školní prostředí a učitelé, kamarádi a vliv internetu či televize. Dále jsem se také zaměřila na prevenci nežádoucích vlivů, která by mohla pomoci k vytvoření kroků pro předcházení kriminálního jednání mládeže.

Tato problematika je v současné době velmi závažným a probíraným tématem, převážně z důvodu vysokého nárůstu případů za posledních pár let. Do budoucna by měla být věnována větší pozornost rodině a následně i školním zařízením, to je prostředí, kde se dítě nejvíce pohybuje, získává a přebírá informace a vzory pro svůj další vývoj. Zde by měli mnohem více působit preventivní pracovníci a zaměřit tímto směrem všemožné preventivní programy.

Dále se domnívám, že by měla být posílena terciární prevence nebo represe. Věková skupina mého zkoumaného vzorku byla mezi patnácti až devatenácti lety. Tito preventivní programy na téma kriminalita téměř nezajímají a veškerou snahu školitelů berou spíše za možnost „ulít se z výuky“. Proto za předpokladu, že primární a sekundární prevence selže, je potřeba aplikovat vhodně a včas tuto sféru. Je to možné například posílením policejních orgánů, které by měli velmi úzce spolupracovat s proškolenými specialisty na mládež. Do současné doby tomu tak není a touto problematikou se zabývá policista, který s tímto nemá žádné zkušenosti.

Domnívám se, že cíle bakalářské práce bylo dosaženo a cíl vlastního šetření byl splněný. Myslím si, že má bakalářská práce by mohla sloužit jako informační materiál pro vychovatele, sociální pedagogiky apod. Při psaní této práce jsem nasbírala mnoho zkušeností a zážitků. Jsem také velmi vděčná všem, kteří se na mé výzkumné sondě podíleli.

POUŽITÁ LITERATURA

Bendl, S. *Ukázněná třída, aneb, Kázeňské minimum pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Triron, 2005, 298 s. ISBN 80-7254-624-4.

Jedlička, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

Koudelková, A. *Psychologické otázky delikvence*. Vyd. 1. Praha: Victoria Publishing, 1995, 114 s. ISBN 80-7187-022-6.

Kruchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 2005, 546 s. ISBN 80-7179-813-4.

Márová, Z., Radvanová, S., Matějček, Z. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, 113 s.

Matějček, Z. *Rodiče a děti*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1986, 336 s. 08-011-86.

Matějček, Z., ed. Kolouchová, J. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 152 s. ISBN 80-7178-637-3.

Matoušek, O. a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4.

Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

Moulisová, M., Zoubková, I. *Kriminologie a prevence kriminality*. Vyd. 1. Praha: Armex, 2004, 146 s. ISBN 80-86795-05-5.

Možný, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 251 s. ISBN 80-85850-75-3.

Musil, J. *Sociální a mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0.

Novotný, O., Zapletal, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7356-026-2.

Procházka, M. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2002, 488 s. ISBN 80-7178-631-4.

Sheedy-Kurcinka, M. *Problémové dítě v rodině a ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 288 s. ISBN 80-7178-174-6.

Smith, H. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 184 s. ISBN: 80-7178-906-2.

Svoboda, J. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, 168 s. ISBN 978-80-262-0603-3.

Tomášek, J. *Úvod do kriminologie*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-2472982-4.

Zapletal, J. *Prevence kriminality*. Vyd. 2. Praha: Policejní akademie České Republiky, 2005, 108 s. ISBN 80-7251-200-5.

Zoubková, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Vyd. 1. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002, 231 s. ISBN 80-86473-08-2.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: věk respondentek.....	46
Tabulka 2: výchovné prostředí.....	46
Tabulka 3: důvod neúplné rodiny.....	47
Tabulka 4: uvědomění neúplnosti rodiny.....	47
Tabulka 5: zaměstnanost rodičů.....	48
Tabulka 6: důvod zaměstnanosti rodičů.....	49
Tabulka 7: ekonomická stránka rodiny.....	50
Tabulka 8: tělesné týrání v rodině.....	50
Tabulka 9: útěk z domova.....	50
Tabulka 10: problémy ve škole.....	51
Tabulka 11: vrstevníci ve škole.....	51
Tabulka 12: šikana ve škole.....	52
Tabulka 13: záškoláctví.....	52
Tabulka 14: vrstevnická skupina.....	53
Tabulka 15: spokojenost s postavením ve vrstevnické skupině.....	53
Tabulka 16: postavení ve vrstevnické skupině.....	54
Tabulka 17: protizákonné jednání vrstevnické skupiny.....	54
Tabulka 18: zkušenost s drogami a alkoholem.....	55
Tabulka 19: důvod vyzkoušení drogy.....	55
Tabulka 20: dopuštění trestného činu.....	56
Tabulka 21: trávení volného času s médii.....	56
Tabulka 22: důvod trávení času s médii.....	57
Tabulka 23: zkušenost s kyberšikanou.....	57
Tabulka 24: míra užívání médií.....	58

SEZNAM PŘÍLOH

DOTAZNÍK

Prosím přečtěte si každou otázku a pak zakroužkujte jednu z uvedených možností, popřípadě vepište údaj, co je pro Vás vhodné. Vaše odpovědi jsou předmětem zповědního tajemství či Zákona na ochranu osobních údajů. Celý dotazník je anonymní a veškeré údaje budou použity pouze pro studijní účely.

1. Kolik je ti let?

Je mi let.

2. V jaké rodině jsi vyrůstala?

- v úplné rodině (s otcem i matkou)
- v neúplné rodině (pouze s matkou/otcem)
- v dětském domově

Pokud jsi zvolila odpověď „v úplné rodině (s otcem i matkou)“ prosím otázku číslo 3 a 4 přeskoč. Pokud jsi zvolila odpověď „v dětském domově“, prosím otázku číslo 3, 6, 7, 8 přeskoč.

3. Jaký byl důvod neúplnosti rodiny?

- rozvod rodičů
- otce/matku jsem nikdy nepoznala
- úmrtí jednoho z rodičů

4. Chyběla ti přítomnost otce/matky/obou rodičů?

ANO NE

5. Jak by jsi popsala své výchovné prostředí (Zakroužkuj všechny odpovědi, které charakterizují tvoje prostředí, ve kterém jsi vyrůstala)?

- láskyplné
- přátelské
- chladné
- nepřátelské
- rozumím si s rodiči/vychovateli

- nerozumím si s rodiči/vychovateli
- svěřuji se rodičům/vychovatelům
- nesvěřuji se rodičům/vychovatelům
- trávím s rodiči/vychovateli nějaký čas
- netrávím s rodiči/vychovateli mnoho času
- rodiče/vychovatele zajímá, co ve svém volném čase dělám
- rodiče/vychovatele nezajímá, co ve svém volném čase dělám
- rodiče/vychovatele zajímá můj prospěch ve škole
- rodiče/vychovatele nezajímá můj prospěch ve škole

6. Bývají tvoji rodiče často zaneprázdnění?

ANO NE

Pokud jsi odpověděla „ne“, otázku číslo 7 přeskoč.

7. Pokud ano, uveď důvod (pokud je důvod jejich zaneprázdnění jiný, než jsou uvedené možnosti, prosím dopiš ho na řádek u možnosti „jiný důvod“)

- zaměstnání rodičů
- domácnost a starání o rodinu
- rodiče mají hodně volnočasových aktivit (sport, přátele apod.)
- rodiče zaměstnává alkohol, drogy, automaty nebo jiná závislost.
- rodiče zaměstnává trestná činnost (krádeže, vězení apod.)
- jiný důvod

8. Jaká je ekonomická stránka tvé rodiny?

- rodina s dostatkem financí (po finanční stránce je na tom naše rodina dobře, dostává se mi všeho potřebného i více, než potřebuji)
- rodina s průměrem finančních prostředků (nejsme bohatí, ale máme vše potřebné)
- rodina na pokraji chudoby (máme málo financí, dostává se mi pouze základních věcí)
- rodina v chudobě (nemáme skoro žádné peníze, nedostává se mi ani základních věcí)

9. Byla jsi někdy někým v rodině/výchovném prostředí tělesně týraná?

ANO NE

10. Utekla jsi někdy z domova?

ANO NE

Pokud ano, uveď
důvod.....

11. Měla jsi někdy nějaké problémy ve škole?

ANO NE

Pokud ano, uveď
jaké.....

12. Máš ve třídě/škole kamarády?

ANO NE

13. Byla jsi někdy obětí šikany/posměchu ve škole?

ANO NE

Pokud ano, máš z toho nějaké následky? ANO/NE , uveď
jaké.....

14. Chodila jsi někdy za školu?

ANO NE

Pokud ano, uveď
proč?.....

15. Patříš do nějaké party/neformální skupiny?

ANO NE

Pokud jsi odpověděla „NE“, prosím přeskoč otázku 16.

16. Jsi se svým postavením v partě spokojena?

ANO NE

17. Jaké je tvé postavení v partě? (Popiš své postavení)

.....

18. Dopouští se vaše parta nějakého protizákonného jednání, užíváte drogy nebo jiné látky apod.?

ANO NE

Jaké?.....
.....

19. Vyzkoušela jsi někdy nějakou drogu?

ANO NE

Pokud jsi odpověděla „NE“ , otázku číslo 20 přeskoč.

20. Pokud ano, jakou a co bylo důvodem vyzkoušení drogy? Napiš drogu.....

- nuda
- kamarádi to dělali, tak já také
- zvědavost, chtěla jsem to vyzkoušet
- hledala jsem v ní útočiště od problémů
- jiný důvod (napiš jaký)
.....

21. Spáchala jsi někdy trestnou činnost?

ANO NE

Pokud ano, jakou a co bylo důvodem?
.....
.....
.....

22. Trávíš svůj volný čas u TV a PC?

ANO NE

23. TV a PC mi přináší (zaškrtnout můžeš více odpovědí):

- informace
- zábavu
- vzrušení
- vyplňuje mi volný čas
- odreagování
- něco jiného (napiš co)

24. Byla jsi někdy obětí kyberšikany/posměchu na sociální síti?

ANO NE

25. Odhalila jsi někdy svoje osobní záležitosti nebo fotografie někomu neznámému přes internet?

ANO NE

Mnohokrát děkuji za Váš čas a snahu!!!!